



Master Special Educational Needs

De behoeftes van
de PPO leerling
op de voet
gevolgd!

**Fontys Opleidingscentrum
Speciale Onderwijszorg**

Leerroute: **GV**
Begeleid door: **Mieke Wijdeveld**
Student: **Veronique Bloemen**
Studentnummer: **1410663**

augustus 2012

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	8
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	12
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	18
Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten	22
Hoofdstuk 5: Conclusies	34
Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	41
Literatuurlijst	45
Bijlagen: Bijlage I	48
Bijlage II	56
Bijlage III	68

*You could say I'm sassy
or a downright boat rocker
because I've always been one
to question your answers.
No "because I said so...,"
"Because that's the way it's always been done,"
Or "because that's best practice"
Have never been good enough for me.
Best practice gauged by who?
Not the people
who have to live with it!
We need the answers to be questioned.
I'm not a prepackaged deal.
You may think you want what's best for me
but ask yourself this,
If you were in my shoes,
wouldn't you want somebody to ask you,
what's really best for you?*

(by Megan Jones, TASH)

Samenvatting

Het onderwerp voor mijn onderzoek is voortgekomen uit mijn praktijksituatie.

Ik heb onderzoek gedaan naar het aanbod en de behoeften van PrO leerlingen in de onderbouw van de Velddijk. Deze leerlingen hebben, naast een cognitieve beperking, tevens te maken met een gedragsstoornis. De afgelopen jaren zijn we binnen ons team kritischer gaan kijken naar het onderwijsaanbod. Daarbij zijn we tot de conclusie gekomen dat de PrO leerling, vergeleken met de andere leerlingen in de onderbouw, een andere ondersteuning nodig heeft. Een andere ondersteuning op het gebied van lesaanbod, maar ook met betrekking tot het aangaan van relaties met andere mensen.

Omdat ik zelf al enkele jaren met de doelgroep werk, had ik voor de start van mijn onderzoek een beeld van de situatie. Dit onderzoek geeft mij de gelegenheid om mijn subjectief beeld op een objectieve manier te onderzoeken.

Bijna wekelijks liep ik tegen zaken aan, zoals het feit dat het lesaanbod naar mijn idee niet optimaal was. Ik had geen duidelijke bewijzen, behalve de strubbelingen in de dagelijkse praktijk, waarbij collega's en ik het gevoel hadden deze doelgroep niet optimaal te kunnen bedienen.

De afgelopen jaren is de PrO leerling regelmatig onderwerp van gesprek geweest, maar tot nu toe heeft niemand er met een onderzoekende blik naar gekeken.

De PrO leerlingen leken zich goed te voelen op school, iets dat altijd een belangrijk uitgangspunt is geweest voor de Velddijk.

Ik merkte gaandeweg dat mensen benieuwd werden naar mijn onderzoek. Vooral de leerkrachten die met dezelfde doelgroep werken, gaven aan blij te zijn met het onderzoek.

Ik ben begonnen met het verzamelen van informatie. Op school, in boeken en bij andere scholen. Ik las veel en alles leek met mijn onderzoek te maken te hebben. Het blijft voor mij een lastige klus om een goede selectie te maken van wat wel en niet bruikbaar is. Gelukkig kon ik me beperken tot een relatief kleine doelgroep.

De PrO-leerling met een gedragsstoornis in de onderbouw.

Vanuit de literatuur blijkt dat dit een leerling is, die tussen wal en schip valt.

Zowel het cluster drie als het cluster vier onderwijs heeft met deze leerling te maken. Er wordt gekeken naar het IQ van de leerling en naar het gedrag. De manier waarop deze leerling leert en wat binnen zijn mogelijkheden ligt wordt in hoofdstuk 2 beschreven.

Vervolgens ben ik gestart met het onderzoek. De leerlingen heb ik allemaal geïnterviewd, omdat het voor de meeste leerlingen te moeilijk is om een enquête zelfstandig in te vullen. Ik heb ouders bij mijn onderzoek betrokken middels een vragenlijst. Het bleek dat alle brieven ingevuld terugkwamen, waaruit ik kan opmaken dat ouders geïnteresseerd zijn in het aanbod op school. Uiteraard zijn leerkrachten en gedragswetenschappers ook bevraagd over de huidige en gewenste situatie. In mijn analyse laat ik zien wat de resultaten hiervan zijn.

Interessant vond ik te lezen over het onderwijs in landen, waar inclusief onderwijs al vergevorderd is. Wij zullen in Nederland nog veel stappen moeten maken. Het bieden van maatwerk en daarbij op alle niveaus kunnen differentiëren, vraagt nogal wat van leerkrachten, zowel op didactisch als pedagogisch gebied.

Dit onderzoek heeft mijn visie op kinderen met een beperking in de samenleving aangescherpt. Het is mijn missie een bijdrage te leveren aan een goede begeleiding voor deze kinderen op onze school. Een begeleiding die het mogelijk maakt dat deze leerling uiteindelijk zelfstandig in de maatschappij kan functioneren.

Inleiding

Mijn naam is Veronique Bloemen. Ik ben sinds 2008 werkzaam als leerkracht op VSO de Velddijk te Tegelen. Op dit moment ben ik mentor van een klas met tien leerlingen in leeftijd variërend van twaalf tot en met vijftien jaar.

Wij noemen het op school ook wel de PrO-groep. PrO staat voor Praktijk Onderwijs. Het is een groep die later zal uitstromen naar dagbesteding, of naar een, al dan niet begeleide, arbeidsplek. Zelf werk ik met leerlingen die een vorm van autisme hebben, een hechtingsstoornis of een vorm van een angst- en stemmingsstoornis. Ik voer het onderzoek uit in de onderbouw van onze school met alle PrO leerlingen. Ik heb voor dit onderzoek gekozen, omdat ik zelf dagelijks in de praktijk te maken heb met deze groep leerlingen. Het gaat over een betrekkelijk nieuwe doelgroep voor de Velddijk, maar ook voor de rest van Nederland: de cognitief beperkte leerling met gedragsproblemen.

Voordat ik op de Velddijk werkte heb ik ervaring opgedaan als leerkracht op een Jenaplan basisschool, waar de speciale leerling mijn aandacht trok.

In het reguliere onderwijs ben ik gewend om via methodes, didactiek en kerndoelen te werken. De structuur is heel helder, elk jaar wordt van je verwacht bepaalde doelen te behalen met je groep. In het speciaal onderwijs merkte ik dat dit genuanceerder ligt.

Leerlingen stromen in met een bepaald niveau wat betreft competenties, autonomie en relatie. Bij leerlingen in het VSO is deze beginsituatie per definitie niet in balans. Het doel van onze onderwijszorg is deze disbalans te herstellen, zodat de leerling het uitstroomperspectief kan realiseren wat bij hem past.

De reden voor dit onderzoek komt voort uit mijn persoonlijke ervaring met de doelgroep. Vanaf het begin werk ik met leerlingen met een cognitieve beperking gecombineerd met een gedragsstoornis. In de praktijk zien mijn collega's en ik, dat er in het verleden op de Velddijk, weinig ervaring is geweest met deze leerlingen. Er is geen duidelijk aanbod en aan het uitwerken van leerlijnen wordt nog gewerkt. Tot op heden hebben mijn collega's en ik het onderwijs steeds zo goed mogelijk aangepast aan de leerling. Positief hieraan is dat we telkens goed kijken naar de leerling en zijn

signalen. We kiezen voor een persoonlijke benadering. Een nadeel is, dat het onderwijs daardoor leerkrachtafhankelijk is en er geen rode lijn in de opbouw van dat wat je doet terug te vinden is. Je doet wat op dat moment goed is, naar jouw inzicht. Je eigen mentale modellen staan hierbij centraal. Op het moment dat een leerling uitvalt tijdens de les kan het zijn dat dit je tegen de borst stuit, omdat je vindt dat je als leraar onderwijs hoort te geven aan alle leerlingen. Toch is het belangrijk deze situatie nader te bekijken. De grote vraag blijft steeds, of dat wat je doet wel aansluit bij de behoeftes van de leerling. Samen met mijn collega's wil ik leerlingen onderwijszorg bieden, passend bij hun behoeftes en gericht op hun toekomstperspectief en het vinden van een optimale plaats in de samenleving.

Met dit onderzoek hoop ik meer duidelijkheid te scheppen ten aanzien van de behoeftes van de PrO-leerling met een gedragsstoornis binnen het onderwijs op de Velddijk. Ik hoop, met behulp van mijn conclusies en aanbevelingen, de leerkrachten te ondersteunen bij hun dagelijks werk en een eind op weg te helpen met het organiseren van een eenduidige didactische en pedagogische benadering voor de leerling.

Wij willen als school onderwijs op maat bieden. Dat wil zeggen een traject aangepast aan de individuele leerling. Belangrijk hierbij binnen de Velddijk is het pedagogisch klimaat. Onze kracht zit hem in het creëren van een veilig klimaat voor de leerling. Wij vinden het van belang om de gebeurtenissen en het gedrag van de leerkracht voorspelbaar te maken (Webster-Stratton,1999).

Uitgangspunt vanuit onze schoolvisie is een uitdagende leer- en werkomgeving te creëren waarin jongeren zich thuis voelen, waar ze hun zelfvertrouwen weer enigszins kunnen herwinnen en weer perspectief krijgen op hun toekomst.

“Het stimuleren van zelfstandigheid, zelfstuurbaarheid en zelfredzaamheid zijn in dit proces erg belangrijk. Dit wordt gerealiseerd middels een consequente en geduldige aanpak van docenten, deskundigen en hulpverlening. Als dit proces ‘pakt’, ontstaan er kansen voor de jongeren.”(schoolgids 2011-2012 VSO De Velddijk blz. 5)

Onderwijs staat of valt met de man/vrouw voor de klas. Het is de primaire taak van elke leerkracht, dat de aangeboden lessen inhoudelijk verantwoord en didactisch van hoge kwaliteit zijn (de kerndoelen in het VSO). Vervolgens worden de leerlingen op orthopedagogisch verantwoorde wijze benaderd, zodat zij met plezier naar school

gaan en gemotiveerd bezig zijn met allerlei ontwikkelingsdoelen. Vooral dat laatste staat bij ons op school op de voorgrond, dit zorgt er voor dat het didactische stuk minder aandacht krijgt.

Voor leerlingen met een uiteenlopend niveau wat betreft ontwikkeling en problematiek is maatwerk nodig. Wij bieden dit, door middel van een goede zorgstructuur en samenwerking. Hierbij hebben de directeur en de afdelingsleiders een belangrijke rol. Zij geven leiding aan het team en zorgen voor beleid passend bij de visie van de school. Persoonlijke belangstelling en een constante dialoog zijn nodig bij het stimuleren van alle medewerkers. Iets dat belangrijk is bij het motiveren van leerkrachten en de begeleiding van het werk (www.renn4.nl)

Zelf vind ik het heel belangrijk dat er vanuit de directie regelmatig interesse is voor de praktijksituatie. Deze situatie wordt mede door einddag vergaderingen besproken en geëvalueerd.

Om de ontwikkelingsmogelijkheden en de onderwijskansen van onze leerlingen optimaal en blijvend te benutten, moeten een aantal noodzakelijke voorwaarden zijn gerealiseerd. Een eerste voorwaarde voor leren is dat het schoolklimaat veiligheid, structuur en voldoende uitdaging biedt, zodat het leerlingen stimuleert in hun ontwikkelingsbehoeften. Een tweede voorwaarde is de materiële inrichting van de onderwijsomgeving. Met respect voor de behoeften van de leerling wordt de inrichting van de groep, het gebouw en het plein ter hand genomen.

Op dit moment worden de plannen voor de nieuwbouw gerealiseerd, waarin de behoeftes van de leerling zijn meegenomen door het project in 2009. Hierin mochten kinderen eigen ideeën en interesses aangeven.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

De aanleiding voor mijn onderzoek is dat ik vragen heb over het onderwijsaanbod op dit moment in de PrO-groepen.

Ik wil graag onderzoeken wat de behoeften zijn van deze leerlingen, zodat wij, docenten, meer handreikingen krijgen om met deze leerlingen om te gaan.

Mijn vraag heeft te maken met de mogelijkheden van de leerling, het in kaart brengen hiervan en het aanbod van school.

Omdat ik zelf met deze doelgroep werk en regelmatig met dit probleem te maken heb, wil ik onderzoeken wat allemaal van belang is om antwoorden op mijn vraag te vinden. Zelf denk ik dat, wanneer eerst de behoeften van deze specifieke groep in kaart zijn gebracht, er goed gekeken kan worden naar een passend aanbod voor deze PrO-groep.

Ik heb daarom de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

“Wat zijn de ontwikkelbehoeften van de PrO-leerlingen in de onderbouw van de Velddijk, met een IQ tussen de 60 en 75?”

Om antwoord te krijgen op deze vraag, zijn een aantal deelvragen van belang. Deze deelvragen staan in hoofdstuk drie beschreven.

In de loop van het bestaan van VSO De Velddijk, is er een verschuiving opgetreden in de problematiek van de aangemelde leerlingen.

Eerst werden voornamelijk leerlingen met leerstoornissen aangemeld, maar in de loop van de tijd is dit verschoven naar leerlingen met zowel leer- als gedragsproblemen. De gedragsproblemen staan vaak centraal.

Binnen de Velddijk geeft de directie te kennen dat de problematiek van de doelgroep vanuit het verleden bezien, veranderd is van Zeer Moeilijk Opvoedbare Kinderen, naar leerlingen met diverse, complexe stoornissen.

In het verleden waren de jongeren met “gedrags- en opvoedingsproblemen” met name ook jongeren die een duidelijk gestructureerde omgeving nodig hadden, een consequente begeleiding en aanpak en daardoor redelijk tot goed tot ontwikkeling kwamen.

Door de versterkte indiceringsmogelijkheden (meer onderzoek en deskundigheid) kwam steeds beter de onderliggende problematiek naar voren. Hierdoor werd er genuanceerder gekeken naar de benodigde ondersteuning en begeleiding.

Daarnaast stelt de maatschappij hogere eisen aan haar deelnemers en door de snelle ontwikkelingen, de sterkere gerichtheid op resultaat, komen in het onderwijs steeds meer “uitvallers” naar voren. Opdrachten als Weer samen naar School en Passend Onderwijs, doen een sterk appel op onderwijs, om jongeren die “afwijken van de normale verwachting”, op te vangen in een regulier traject.

Dat geheel heeft opgeleverd dat er sprake is van, meer jongeren met complexe vormen van meervoudige problematiek in het speciaal onderwijs. Het speciaal onderwijs komt daarmee, veel meer als in het verleden, op de grens te staan tussen behandeling en therapie.

Vandaar dat we, te maken hebben en krijgen met onderwijs-zorg trajecten, waarin samen met zorg- en ondersteuningsaanbieders, een plan van aanpak voor jongeren opgesteld wordt. Een andere ontwikkeling is dat, daar waar in het verleden vooral de jongere als individu met een probleem benaderd werd, er nu meer systeemgericht (dat wil zeggen, gericht op het hele systeem waaruit een jongere komt, onder andere het gezin) gewerkt wordt.

Voor de PrO leerling, de leerling met een gedragsstoornis gecombineerd met een verstandelijke beperking, dreigt in het onderwijs buiten de boot te vallen.

Deze leerlingen zijn door hun probleemgedrag en sociaal onvermogen vaak moeilijk plaatsbaar in het Voortgezet Speciaal Onderwijs en vallen ook buiten de criteria van het onderwijs aan Zeer Moeilijk Lerende Kinderen. Zij hebben ernstige beperkingen zowel cognitief (cluster drie onderwijs) als gedragsmatig (cluster vier onderwijs).

De laatste jaren worden er steeds meer licht verstandelijk gehandicapten met een IQ van 50-75 en ernstig probleemgedrag aangemeld.

Een eenduidige reden hiervoor is moeilijk te geven. De veranderingen in het onderwijssysteem hebben mogelijk een verschuiving teweeggebracht in de populatie leerlingen die scholen voor Speciaal Onderwijs bezoeken.

Ik ga in dit onderzoek niet in op de mogelijke oorzaken hiervan. Vast staat dat de Veldijk deze leerlingen aangemeld krijgt en op grond van de toelatingscriteria voor cluster vier (Hover & Harperink, 1998) moet toelaten. Er zal dus een antwoord gevonden moeten worden op hun behoeftes.

Ik wil gaan onderzoeken op welke manier deze leerlingen binnen cluster vier opgevangen en ondersteund kunnen worden in hun ontwikkeling.

Probleemverkenning

Het gaat om leerlingen die (zeer) moeilijk lerend zijn en een gedragsproblematiek hebben. Ze vragen om een sterk sturende rol van de leerkracht, die ervoor moet zorgen dat er veel voorspelbaarheid en veiligheid geboden wordt.

Bekend is dat leerkrachten van de Veldwijk, die lesgeven aan PrO-groepen, bijna dagelijks met een of meerdere leerlingen tegen een probleem aanlopen.

De leerling haakt af tijdens een theorieles, heeft moeite met schrijven en lezen. Hij kan de informatie niet goed verwerken, raakt gefrustreerd omdat het niet lukt.

Hierdoor komt het “normale” programma onder druk te staan en is een alternatief programma gewenst. Dit alternatieve programma kent echter geen duidelijk doel.

Er wordt ter plekke gekozen en ingespeeld op de situatie.

Het is vaak een programma waarin de leerling een ontspannende opdracht gaat uitvoeren, meestal onder begeleiding van een klassen assistent, of Technisch Onderwijs Assistent.

De keuze is zeer leerkrachtafhankelijk en niet afgestemd op het beleid/ de visie van school. Door de complexe problematiek en de daaruit voortvloeiende gedragsproblemen is functioneren in een onderwijssituatie erg moeilijk voor deze leerlingen. Door hun beperkte cognitieve vermogens kunnen ze moeilijk structuur aanbrengen in de wereld om hen heen.

Huidige situatie en gewenste situatie

Zoals eerder beschreven heeft school een duidelijke visie met betrekking tot het bieden van onderwijs op maat. We merken in de praktijk dat de doelgroep waar het hier om gaat, specifieke aandacht en begeleiding behoeft, waar iedere leerkracht op dit moment op zijn eigen manier zo goed mogelijk mee probeert om te gaan.

Ik zou graag willen weten wat er nodig is om onderwijs te geven en toch zo goed mogelijk aan te sluiten bij de behoeftes van het kind. In de gewenste situatie is de lijn van ontwikkeling en leren helder omschreven, met de daarbij horende voorwaarden. Voorwaarden die richting geven aan het leerkrachtgedrag in relatie tot de leerling.

Voorwaarden die aanwijzingen geven voor de groepssamenstelling en de ruimte/omgeving van de leerling. Ook voorwaarden op didactisch gebied, hoe kan het lesaanbod aansluiten bij die behoeftes?

Ik hoop dat het bieden van onderwijs op maat niet alleen mooi geformuleerd op papier beschreven staat, maar dat dit daadwerkelijk in de praktijk toegepast gaat worden.

Ik ben tevreden, als ik samen met mijn collega's, met behulp van concrete aanbevelingen in de toekomst recht kan doen aan de behoeftes van deze leerlingen. Ik wil graag bereiken, dat de leerlingen die nu tussen wal en schip raken, op hun eigen niveau worden aangesproken. Daar heb ik nu twijfels over.

De leerling raakt namelijk het overzicht kwijt of kan een volledig rooster niet aan, omdat hij overvraagd wordt. Een gevolg daarvan kan zijn dat de leerling geen succeservaringen opdoet en het zelfbeeld van de leerling nog meer omlaag gaat. Ik zou willen dat de leerling datgene leert en ontwikkelt waar hij later profijt van heeft en daadwerkelijk iets mee kan. Vooral voor de leerling zelf zie ik voordelen van dit onderzoek. Hij zal meer betrokken worden bij zijn eigen leerproces. Deze betrokkenheid zorgt ervoor dat de leerling zelfverantwoordelijk wordt en actief meedenkt in zijn eigen leerproces. Wie ben ik en wat doe ik? Wat kan ik en wat wil ik leren? Met behulp van dit onderzoek hoop ik daarvoor concrete aanbevelingen te kunnen formuleren.

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk zal nader ingegaan worden op de doelgroep, de PrO leerling.

Vervolgens wordt er ingegaan op de onderwijskansen voor jongeren met gedrags- en emotionele problemen.

In het vorige hoofdstuk beschrijf ik dat het didactische aanbod het grootste probleem is. In de literatuur ben ik op zoek gegaan naar een goede beschrijving van de doelgroep, waarbij ik vooral heb gekeken naar de mogelijkheden binnen het onderwijs. Bij het lezen van literatuur kom ik verschillende benamingen tegen voor leerlingen met een beneden gemiddeld IQ.

In het “Handboek psychodiagnostiek en beperkte begaafdheid” geven Kraijer en Plas (2006) een korte historische schets. Er wordt gesproken over zwakbegaafdheid, leerlingen met een verstandelijke beperking, verstandelijk gehandicapten, leerlingen met een ontwikkelingsbeperking, algemene ontwikkelingsbeperking en mensen met een beperkte begaafdheid.

In de gelezen literatuur wordt veel gesproken over Licht Verstandelijk Gehandicapte(LVG)-leerlingen. Gedurende mijn onderzoek merkte ik dat de benaming LVG weerstand kan oproepen bij ouders en leerlingen. De benaming licht cognitieve beperking (Geus en van Gennep, 2004) is minder confronterend, maar dekt toch de lading. Om verwarring te voorkomen spreek ik van LVB (Licht Verstandelijk Beperkt) leerlingen in plaats van LVG leerlingen.

De term PrO komt van praktijkonderwijs, waar leerlingen vooral moeite hebben met theoretisch leren. De leerling beschikt over cognitieve mogelijkheden die op een moeilijk lerend niveau liggen. Ze hebben een IQ tussen de 60 en 75. In de praktijk wordt deze grens niet strikt gehanteerd en begeleiden we ook leerlingen met een IQ lager dan 60 evenals leerlingen met een IQ hoger dan 75.

Ze hebben een leerachterstand van tenminste drie jaar op minimaal twee van de volgende vier leergebieden: technisch lezen, begrijpend lezen, spelling en rekenen. Dit mag geen combinatie zijn van technisch lezen en spelling.

Daarnaast beschikt de LVB leerling over beneden gemiddelde cognitieve capaciteiten en is meestal zeer prikkelgevoelig. Vaak gaat dit gepaard met een lage frustratietolerantie. De leerling is onvoldoende in staat zijn eigen gedrag te sturen, waardoor hij in grote mate afhankelijk is van sturing door een volwassene.

Bij ervaren frustraties kan de leerling reageren met verbale en/of fysieke agressie. Ook is er vaak sprake van een gedragsstoornis.

De psychiatrische diagnoses variëren van pervasieve ontwikkelingsstoornissen, aandachttrekstoornissen, gedragsstoornissen en Gilles de la Tourette tot een combinatie van deze stoornissen.

In sommige gevallen is er, naast de beperkte cognitieve vermogens en de psychiatrische stoornis, sprake van risicofactoren in de gezins- en leefsituatie, zoals ouder(s) met beperkte cognitieve vermogens, pedagogisch onvermogen, misbruik, drugs en/of drankgebruik.

Heeft een kind een $IQ < 60$ dan is het zonder meer toelaatbaar tot het onderwijs aan Zeer Moeilijk Lerende Kinderen (ZMLK). Bevindt het IQ zich tussen de 60 en 70, dan moet worden vastgesteld 'of er sprake is van een zodanige onderwijsbeperking dat de leerling is aangewezen op het ZMLK-onderwijs' (Hover en Harperink, 1998). De aanvullende problematiek moet bestaan uit sociaal-emotionele problemen, gedragsproblemen en/of kwetsbaarheid en afhankelijkheid.

De toelaatbaarheid tot cluster vier-scholen beperkt zich tot het vaststellen van gedragsproblemen. Een grens met betrekking tot de verstandelijke vermogens wordt niet gegeven. In een notitie over indicatiestelling van de doelgroep licht verstandelijk gehandicapten stelt Kraijer (1995) dat er, naast het gemeten IQ, aan een aantal criteria moet worden voldaan, waaronder een door de maatschappij vastgestelde norm van functioneren wat betreft de sociale redzaamheid.

Het is nu juist deze groep leerlingen met een IQ tussen de 60-75 én een psychiatrische stoornis die in het onderwijs buiten de boot dreigt te vallen. Deze leerlingen hebben ernstige beperkingen zowel op het cognitieve vlak (cluster drie-onderwijs) als wat betreft gedrag (cluster vier-onderwijs) en worden beschouwd als meervoudig gehandicapt.

Het onderwijs (h)erkent onvoldoende de specifieke noden van LVB leerlingen met ernstige gedragsproblemen (Verschelden, 2000). Tegelijk blijkt het orthopedagogisch en orthodidactisch onderzoek naar dit onderwerp beperkt en is het nauwelijks vertaald naar de klas- en schoolpraktijk.

Door de beperkte cognitieve vermogens kunnen LVB leerlingen moeilijk structuur aanbrengen in de wereld om hen heen. Komen hier uitingsvormen van een gedragsstoornis bij, dan zal het duidelijk zijn dat het adequaat opvoeden en

onderwijzen van deze leerlingen een niet geringe opgave is. Dit geldt zowel voor de ouders als de leerkrachten op school.

De opvoeding vraagt erg veel van de opvoedingskwaliteiten van de ouders en het is dan ook voorstelbaar dat, als het kind in mindere mate begeleiding en structuur krijgt aangeboden, de problematiek versterkt tot uiting komt.

In de klas hebben deze leerlingen moeite met basale vaardigheden zoals op de stoel blijven zitten, zich concentreren op uitleg of een bezigheid, opnemen van informatie, op een adequate manier reageren op andere leerlingen en volwassenen, goed omgaan met materiaal, met veranderingen en nog veel meer. Bij oudere leerlingen moet ook aandacht besteed worden aan het toeleiden naar arbeid en de daarbij horende sociale en praktische vaardigheden.

LVB leerlingen hebben een meer praktisch aanbod nodig, waarbij de zelfredzaamheid centraal staat (Nienhuis, 2002). Dit betekent dichtbij het kind blijven door steeds weer aan te sluiten bij de belevingswereld, goed kijken naar wat dit kind nodig heeft en daarbij het kind niet belasten met onnodige theoretische stof. Op dit moment vindt er weinig samenwerking en uitwisseling plaats met betrekking tot deze doelgroep. Collega's onderling zoeken elkaar steeds vaker op, zodat ervaringen en moeilijkheden met elkaar gedeeld kunnen worden. Toch ben ik van mening dat dit overleg en deze uitwisseling structureel meer aandacht verdient.

Meer samenwerking tussen collega scholen binnen de stichting is noodzakelijk, zodat expertise op het gebied van cluster drie en vier uitgewisseld kan worden (Radema 2005).

Het onderwijs zal vanaf het eerste leerjaar moeten aansluiten bij de individuele behoeften en mogelijkheden van de leerlingen. De leerlingen zullen moeten leren om al vroeg zelfstandig te werken, omdat ze later ook zelfstandig in de maatschappij moeten kunnen functioneren. Dit houdt in dat we als docenten niet meer óver leerlingen moeten praten maar mét leerlingen.

“De Velddijk wil door het bieden van maatwerk in staat zijn een optimale bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het individu. De basis hiervoor is een goede diagnose, vertaald naar een passend, integraal aanbod” (Schoolgids 2011-2012 VSO De Velddijk, blz. 7).

De stichting stelt als doel hoogwaardig, praktijkonderwijs en zorg te bieden, waarbij de behoefte van de leerling het uitgangspunt is.

Leerlingen hebben de behoefte om gehoord te worden en om datgene te kunnen doen waar ze goed in zijn. Een goede balans tussen het volgen van de methode/ het programma en de behoeftes van het kind is vaak een hele lastige.

Sinds 2012 is het wettelijk verplicht dat praktijkonderwijsscholen Individuele Ontwikkelings Plannen (IOP) voor elke leerling hebben. Door middel van groepsplannen en IOP's kunnen doelen concreet worden ingezet en toegespitst op de groep en de leerling. De leerkracht praat samen met de leerling over diens uitstroomprofiel. Dit IOP wordt vanaf het begin van het praktijkonderwijs samen met de ouders en de leerling opgesteld en zal in volgende IOP gesprekken steeds worden bijgesteld.

Een goede samenwerking tussen collega's, ouders, hulpverleningsinstanties en andere scholen is hierbij noodzakelijk. De expertise van deze ketenpartners draagt bij aan de totale onderwijszorg. Met schools in Amerika hebben als uitgangspunt dat leerlingen bij het ontwikkelen van persoonlijke relaties, veel mogelijkheden hebben op het gebied van leren in hun eigen belang. Leerlingen worden intensief begeleid door leerkrachten, ouders en deskundigen om eigen mogelijkheden te onderzoeken en doelen na te streven. Deze nauwe samenwerking zorgt voor een lerende cultuur die uitdagend is voor de leerling. Binnen deze cultuur leren kinderen reflecteren op hun werk en presenteren dit aan iedereen die betrokken is bij dit proces (<http://metcenter.org>).

Het handelen van de leerkracht vraagt veel structuur, duidelijkheid, nabijheid en aandacht. Vaak vormt de taakwerkhouding een probleem, dit komt voort uit een concentratieprobleem. Geluiden en prikkels van de omgeving zorgen ervoor dat de leerling snel wordt afgeleid. Een rustige werkplek is belangrijk voor het verhogen van de concentratie.

De LVB leerling heeft sturing en controle nodig van de leerkracht die hem voortdurend begeleidt bij zijn lerende houding. De instructie moet duidelijk en kort zijn, waarbij herhaling van opgedane kennis belangrijk is. Het Landelijk Kenniscentrum LVG vermeldt dat jongeren met een IQ tussen de 50 en 85 een beperkt verbaal korte termijn geheugen hebben. Dit veroorzaakt leerproblemen. Ook binnen het lange termijn geheugen doen zich problemen voor. Niet recent verkregen informatie is moeilijk terug te halen voor deze jongeren. Ze leren daardoor moeizaam van opgedane ervaringen. Voor docenten is het daarom van belang te praten in

korte, simpele zinnen. Zij dienen opdrachten of instructies veelvuldig te herhalen (van de Molen, van Luit, Jongmans & van der Molen, 2007). Het is ook belangrijk veelvuldig visuele ondersteuning te gebruiken. Hoe vanzelfsprekend deze aanbevelingen ook lijken te zijn, vele docenten hebben er moeite mee hier daadwerkelijk naar te handelen (Gathercole, Lamont, & Alloway, 2006). Dit heeft te maken met het feit dat deze leerlingen regelmatig door docenten worden getypeerd als leerlingen die geen aandacht hebben voor de les.

De leerling heeft moeite met het omgaan en inschatten van sociale situaties. Er is beperkt begrip van de sociale werkelijkheid en oorzaak-gevolg relaties. Dit vraagt om een intensieve begeleiding.

Er wordt onvoldoende gereflecteerd op het eigen gedrag. Doordat LVB jongeren problemen hebben met het sociaal aanpassingsvermogen, hebben ze vaak niet de mogelijkheden om te voldoen aan de eisen die onze samenleving stelt. Ze overschatten zich nog al eens. De leerkracht speelt hierbij een belangrijke rol, door de leerling bij sociale situaties te coachen. Wanneer de rest van de omgeving hun mogelijkheden niet goed inschat, worden ze vaak overvraagd, wat kan leiden tot ervaringen van mislukken. Dit heeft zijn weerslag op het zelfbeeld van deze jongeren (Fabriek en Widdershoven, 2005) Het negatieve zelfbeeld kan hierdoor worden versterkt. Dit kan weer leiden tot het verergeren van de gedragsproblemen. Leerlingen doen succeservaringen op door individueel te werken in kleine stapjes. Kenmerken als structuur, veiligheid en continuïteit zijn belangrijk voor het pedagogisch klimaat (Geesing, 2005).

De omgeving is voor de LVB leerling ontzettend belangrijk. Hij vraagt om een onderwijssetting waarin veiligheid en structuur nadrukkelijk geboden worden en er een hoge mate van voorspelbaarheid in gebeurtenissen en benadering is. De leerling is erg gevoelig voor een boven benadering. Die zorgt er voor dat er weinig ruimte is voor het initiatief van de leerling, zodat deze zich eerder volgend en teruggetrokken zal gedragen (Roos van Leary). Rustig, neutraal en gericht op samen werkt beter. De leerkracht stemt zijn gedrag voortdurend af op de basisbehoeftes van de leerling. Dit geldt zowel voor het organisatorisch-en, het didactisch handelen, als voor het pedagogisch optreden. Op deze manier wordt er een onderwijssituatie gecreëerd, waarin leerlingen gemotiveerd worden om aan het werk te gaan, waarvan ze

uiteindelijk optimaal kunnen profiteren. Zo voldoet je onderwijs aan de drie basisbehoeftes: relatie, autonomie en competentie (Stevens, 1994).

Belangrijk is het om te investeren in het opbouwen van een vertrouwensband met de leerling, zodat deze zich veilig en gewaardeerd voelt. Bij goed contact met de leerkracht is de leerling beter te sturen en te corrigeren. Vervolgens is het van belang dat de leerling, bij het uitvoeren van taken, succeservaringen opdoet, zodat hij ontdekt wat zijn mogelijkheden zijn. Bij dit proces betrek je de leerling en laat je de leerling meedenken en mee beslissen, zodat hij eigenaar wordt van zijn eigen leerproces (Ebbens en Ettekoven, 2005). Volgens Stevens (2002) bepalen leerlingen zelf wat ze doen, wanneer, hoe en waar. Iedereen is van nature leergierig en de meest effectieve manier van leren is die manier die door de leerlingen zelf bedacht is.

Inclusief onderwijs ('Inclusive education') betekent dat de reguliere onderwijsinstellingen op een zinvolle manier tegemoet komen aan de behoeften van alle leerlingen, zowel hoogbegaafden als leerlingen met leermoeilijkheden en/of een belemmering. Het personeel past de manier van lesgeven waar nodig aan.

Binnen het speciaal onderwijs creëer je een omgeving, die als het ware, wordt afgeschermd van het reguliere onderwijs. Op die manier worden de verschillen in stand gehouden. Wanneer kinderen samen naar school gaan en iedereen opgroeit in een sfeer van tolerantie voor verschillen kunnen ook leerlingen met een beperking gemakkelijker integreren in de samenleving en- het arbeidscircuit.

Inclusief onderwijs zet zich niet af tegen Speciaal Onderwijs, maar laat het speciaal onderwijs naar de kinderen komen en niet andersom (www.schulministerium.nrw.de/BP/).

Ik ben van mening dat waar leerlingen ook onderwijs volgen, binnen een reguliere setting of het speciaal onderwijs, het een belangrijke taak blijft van de school om aan te sluiten bij de behoeften van de leerlingen en, zo nodig, het onderwijs daarop aan te passen. Daarbij vind ik het belangrijk dat we de leerling als een individu blijven benaderen én als lid van een groep. Leerkrachten zullen zo goed mogelijk uitgerust moeten worden om leerlingen optimaal te begeleiden.

Het is de kunst de leerling te laten leren door op de juiste wijze bij hem aan te sluiten wat betreft aanbod en aanpak.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk beschrijf ik welke onderzoeksvorm ik heb gebruikt en hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Ik leg per deelvraag uit welke werkvormen ik heb gekozen. Daarbij beschrijf ik de validiteit en de betrouwbaarheid door middel van triangulatie en op welke manier ik data ga verzamelen, welke keuzes ik hierin gemaakt heb en de ethische kwesties waar ik mee te maken krijg.

Onderzoeksvorm

Mijn onderzoek is een actieonderzoek op groepsniveau. Dit onderzoek is gericht op de behoeftes van een groep PrO leerlingen en het handelen van de leerkracht. Aan de hand van interviews en vragenlijsten verzamel ik informatie over de behoeftes van de PrO-leerlingen in de onderbouw. Dit leidt tot reflectie op mijn eigen handelen en dat van mijn collega's.

Een actieonderzoek wordt vaak omschreven als cyclisch.

Aan de hand van mijn onderzoek kan ik de behoeftes van leerlingen in kaart brengen en aanbevelingen formuleren. Om te weten of dit een passend aanbod voor leerlingen bevordert, kan er middels een vervolgonderzoek, worden gekeken of met behulp van deze aanbevelingen, de beoogde resultaten bereikt worden (Harinck, 2008). Mijn onderzoeksvraag is te lezen in Hoofdstuk 1.

Methodes en middelen

Ik zal per deelvraag ingaan op de methode die ik gebruik om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Ik ga als volgt te werk.

Ik begin met het opsturen van vragenlijsten naar de ouders, zodat deze ook tijdig terug komen. Daarna interview ik alle PrO leerlingen individueel met behulp van de leerling vragenlijst. Hier kies ik voor omdat ik op deze manier meteen kan inspelen op de antwoorden van leerlingen en door kan vragen. Ik probeer zoveel mogelijk informatie van de leerling te krijgen. Ik maak gebruik van een gestructureerd interview. Iedere leerling krijgt dezelfde vragen voorgelegd, wat de objectiviteit ten goede komt (Kallenberg, 2007). Vervolgens vraag ik de betrokken leerkrachten om de vragenlijst in te vullen, waarin zij worden gevraagd naar hun ervaringen en

wensen. Ten slotte bevraag ik twee gedragswetenschappers die nauw betrokken zijn bij de leerlingen.

Bij het voorbereiden van het praktijkonderzoek gebruik ik regelmatig open vragen. Omdat het een kleine groep betreft lijkt mij dat geen nadeel. Met open vragen kan veel informatie verzameld worden. Dit is mijn grootste doel. Ik wil van alle betrokken groepen, te weten: leerlingen, ouders, leerkrachten en gedragswetenschappers zo veel mogelijk antwoorden krijgen. Daarbij houd ik de visie van onze school in mijn achterhoofd.

Deelvragen:

1 Hoe ervaren de leerlingen het huidige aanbod en wat zijn hun wensen?

Op deze vraag probeer ik antwoord te krijgen door middel van het leerling interview. Ik stel de leerlingen de vraag wat ze nu leren en wat ze graag willen leren. Ook wordt er ingegaan op het niveau van het werk en de manier van leren in de klas. Wat gaat goed en waar hebben ze nog moeite mee?

2 Welke leerlijnen staan vast voor deze leerlingen?

Deze vraag stel ik aan zowel de leerkrachten als de gedragswetenschappers. Hoe werken zij met het huidige aanbod en welke ervaring hebben ze hiermee? Wat kunnen gedragswetenschappers zeggen over doelen met betrekking tot het aanbod voor de leerlingen.

3 Hoe werken de leerkrachten in de onderbouw met deze leerlingen en waar zitten knelpunten?

Ik wil graag in kaart brengen of er knelpunten zijn en waar deze mee te maken hebben. In de vragenlijst voor leerkrachten wordt hiernaar gevraagd. Ik wil graag weten wat leerkrachten nodig hebben om les te kunnen geven aan de PrO-leerling. Door de ouders hierin te betrekken krijg ik een completer beeld, op welk gebied mogelijk verbetering gewenst is.

4 Wat zegt de schoolleiding over het onderwijs aan deze leerlingen en hoe verhoudt zich dat tot de praktijk?

In een gesprek met de schoolleiding en een kijkje in onze schoolgids zet ik in Hoofdstuk een en twee enkele zaken uiteen. Later kan ik de antwoorden uit de enquête daarmee in verband brengen. Wat staat er op papier en hoe ziet dat er uit in de praktijk? Gegevens uit de bestudeerde literatuur zorgen voor een onderbouwing bij mijn onderzoek.

5 Wat verwachten ouders van school bij de begeleiding van hun kind?

Een belangrijke factor bij het geven van onderwijs aan onze leerlingen zijn de ouders. De ouders zijn partners in de zoektocht naar een goed plan voor iedere leerling. Samen met ouders maken we een Individueel OntwikkelingsPlan (IOP), waarbij individuele doelen voor de leerling opgesteld worden en geëvalueerd. Zij weten als geen ander wat hun kind nodig heeft en waar zijn interesses liggen.

Ethische kwesties

Ik hou op de volgende manier rekening met ethiek bij mijn onderzoek:

- Ik stel de leerlingen op de hoogte van het interview en het doel ervan.
- Ik vraag alle informanten persoonlijk, per brief of per mail om hun medewerking aan het onderzoek.
- Ik leg ouders per brief uit, hoe ik de informatie van de vragen verwerk in mijn onderzoek. Ouders kunnen deze vragen anoniem invullen.
- Collega's en gedragswetenschappers hebben de vragenlijsten niet anoniem ingevuld. Hun keuze hierin was vrij.
- Ik geef binnen onze organisatie aan waar mijn onderzoek over gaat en houdt collega's op de hoogte.

Helaas was het, mede door mijn fulltime baan, niet mogelijk om andere scholen te bezoeken. Ik had graag binnen onze stichting willen kijken hoe omgegaan wordt met cognitief beperkte kinderen. Dit had ik mee kunnen nemen in mijn onderzoek. Ik zou dit voor het volgend schooljaar willen meenemen in mijn taakbeleid. Het bekijken van programma's en begeleiding op andere scholen geeft mogelijk nieuwe inzichten en ideeën. Ik haal nu zoveel mogelijk informatie uit de gelezen literatuur.

Bovenstaande manieren gebruik ik om tot goede en betrouwbare antwoorden te komen. Ik laat huidige ervaringen en wensen in de vragen voor alle informanten terugkomen. Hun antwoorden ga ik vervolgens met elkaar vergelijken. De schoolvisie geeft aan hoe wij als school willen werken met deze leerlingen en de praktijk laat zien hoe het op dit moment gebeurt. Ik probeer zo goed mogelijk aan te geven op welke vlakken het anders verloopt dan de visie beschrijft. Doordat ik alle betrokkenen bevraag krijg ik uiteindelijk een volledig beeld van de situatie. Ik ga op zoek naar overeenkomsten en verschillen. Bij de leerlingen gaat het vooral om het in kaart brengen van de behoeftes en bij de leerkrachten, ouders en gedragswetenschappers hoe wij met die behoeftes omgaan.

Ook leg ik de theorie van hoofdstuk twee naast de verkregen informatie. Op basis van dit geheel aan gegevens kan ik in hoofdstuk vijf conclusies trekken. Deze conclusies wil ik later aan het team presenteren.

Hoofdstuk 4 Dataverzameling en analyse

In dit hoofdstuk presenteer ik de verzamelde gegevens en breng ik de verschillende data met elkaar in verband. Het betreft de uitkomsten van het leerlingen interview, de vragenlijsten voor leerkrachten, ouders en gedragswetenschappers.

Het onderzoek betreft eenentwintig leerlingen, twintig ouders/ verzorgers, vier leerkrachten en twee gedragswetenschappers. Alle vragenlijsten zijn ingevuld teruggekomen.

Praktijkaanbod en theorie

82 % van de leerlingen geeft aan goed te zijn in praktijkvakken, zoals koken, techniek, gym en muziek. 18% geeft aan goed te zijn in theoretische vakken.

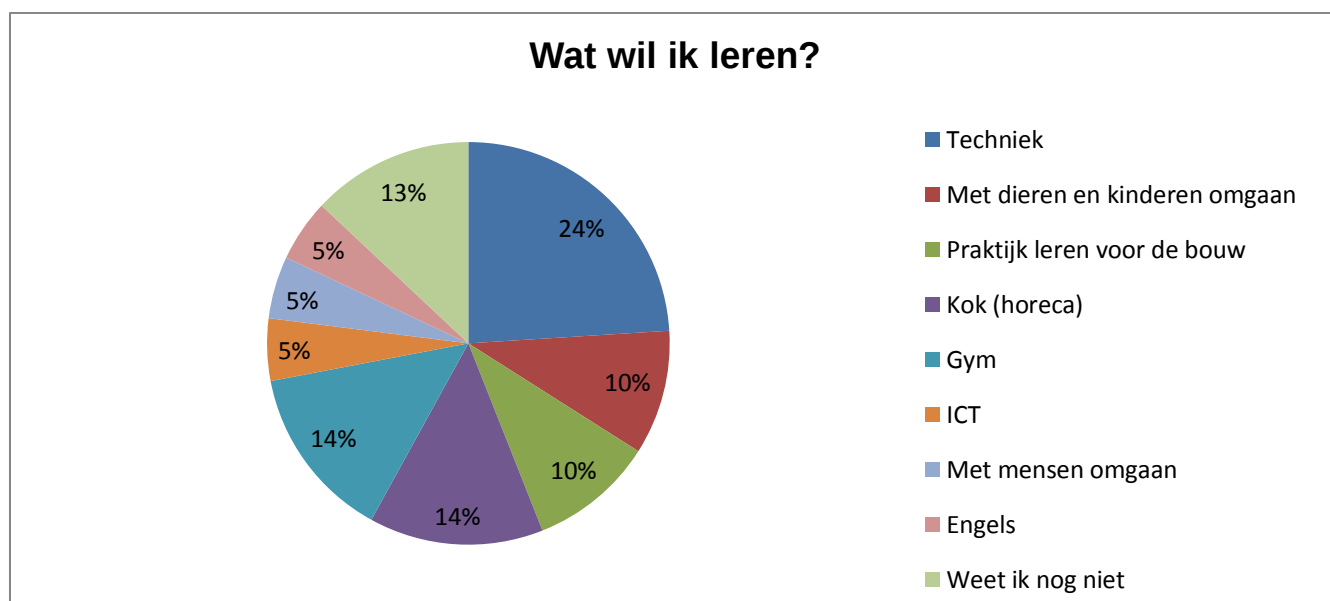
81% van de leerlingen geeft aan dat ze niet merken dat er rekening gehouden wordt met hun voorkeur. 19% geeft aan soms ander werk te krijgen.

Bij de vraag wat moeilijk is op school worden, door alle leerlingen, de theoretische vakken genoemd. 19% geeft aan dat de drukte in de les moeilijk is.

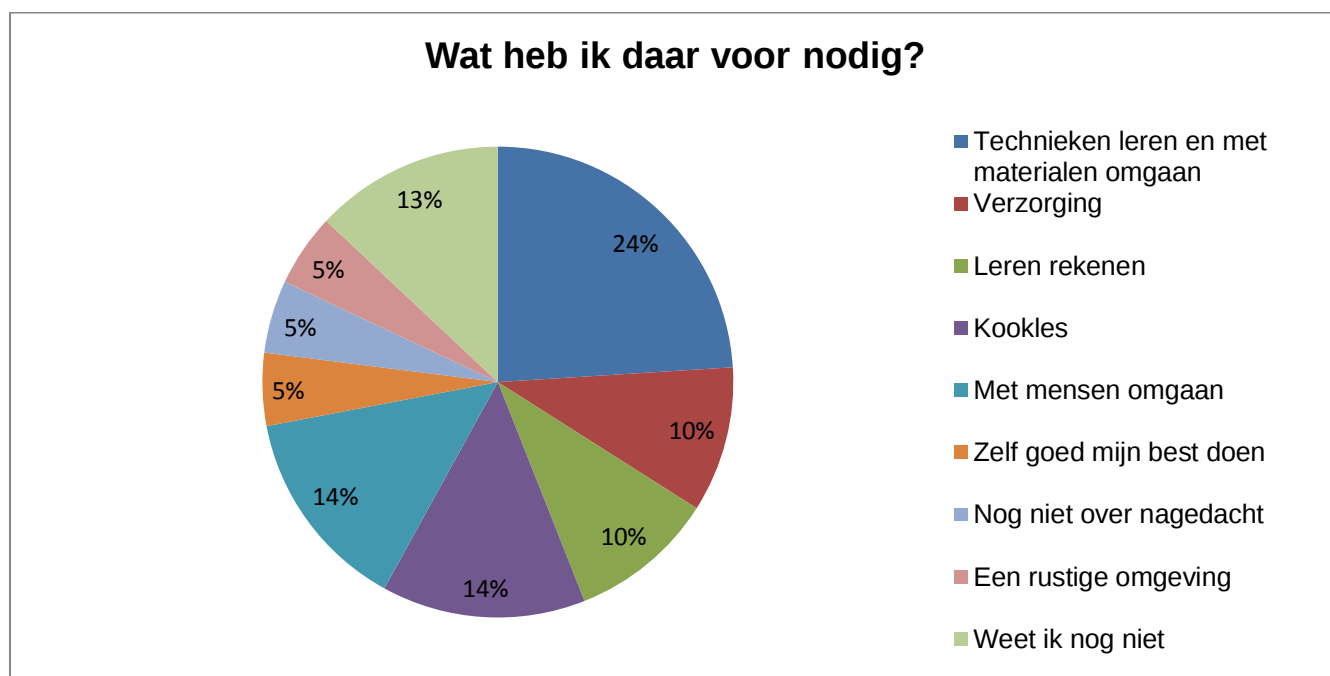
Leerkrachten beamen dat het onderwijsaanbod wordt afgestemd op de mogelijkheden van de leerling. “Je moet wel, iedere leerling is anders en vraagt een specifieke aanpak”, wordt genoemd.

Alle leerkrachten zoeken naar succesmomenten voor leerlingen.

Deze zorgen ervoor dat leerlingen, ondanks hun leerprobleem, toch graag naar school komen en kleine stapjes maken. Hierdoor groeit hun zelfvertrouwen en blijft de leerling gemotiveerd.



Figuur 1. Leerlingen: Overzicht van de leerbehoeftes.



Figuur 2. Leerlingen: Overzicht middelen voor het leren.

Leerlingen geven aan dat zij veel aangeboden krijgen, dat ze niet nodig hebben voor dat wat ze later willen worden. Praktijklessen, zelfredzaamheid, sociale vaardigheden en zelfbeeldontwikkeling zijn volgens leerkrachten belangrijk voor deze doelgroep.

- Leerlingen en leerkrachten geven beiden de voorkeur aan een praktisch aanbod in de lessen.

Relatie leerling-leerkracht

Alle leerlingen zijn positief over de leerkrachten. Ze geven aan dat er duidelijk en goed wordt lesgegeven. 20% van de leerlingen vindt het niet prettig als de eigen leerkracht er niet is of weg moet voor een incident.

Drie punten die docenten noemen met betrekking tot het pedagogisch klimaat zijn:

- 1 Het stellen van duidelijke regels en afspraken.
- 2 Consequent handelen.
- 3 Recht doen aan de basisbehoeften: autonomie, relatie, competentie.

Door alle leerkrachten wordt humor belangrijk gevonden!

Leerkrachten voelen voldoening als ze merken dat de leerling denkt: “Het was een fijne dag.”

29% van de leerlingen voelt zich begrepen door de leerkracht. 52% meestal.

19% geeft aan soms te worden begrepen, dit heeft met tijdgebrek van de docent te maken.

- Een gesprek met de leerkracht geeft alle leerlingen een fijn gevoel. Het geeft rust en het gevoel begrepen te worden. Alle leerkrachten vinden de relatie leerkracht-leerling belangrijk. Je moet een vertrouwensband opbouwen met de leerling. Wederzijds respect is daarin belangrijk, net als duidelijkheid en voorspelbaarheid.

Lesaanbod

48% van de leerlingen begrijpt de uitleg meestal en 52% soms.

De vragen uit het boek ervaren ze als moeilijk.

72% vindt de materialen aantrekkelijk en 28% van de leerlingen niet, ze vinden deze saai. 76% geeft aan dat de materialen en boeken passen bij hun niveau, 24% vindt het te moeilijk. 48% kan het goed volhouden op school, 33% meestal en 19% soms.

Dit heeft te maken met de sfeer van de dag. Alle leerlingen vinden het werken aan de computer prettig.

De leerkrachten geven aan dat het lesaanbod niet altijd passend is. Bij theorievakken als Nederlands en wiskunde is er geen goed aanbod voor leerjaar twee. Er zijn wel boeken voor VMBO basis, maar die zijn te moeilijk voor de leerling.

Andere scholen werken met methodes als PrOmotie, speciaal voor de PrO leerling, de Velddijk is hierin nog zoekende. Dit heeft te maken met het feit dat de leerlingen niet alleen cognitief beperkt zijn, maar ook op het gebied van zelfstandigheid en zelfredzaamheid wat uitvallen.

- De tevredenheid over de manier van werken is redelijk goed, over het onderwijsaanbod zijn docenten niet tevreden. Een gemis is een leerlingvolgsysteem met betrekking tot het lesmateriaal. Ook moet er gezocht worden naar meer digitale leermiddelen. Alle leerkrachten willen het lesprogramma aanpassen aan de PrO leerling. Dit betekent meer tijd en persoonlijke aandacht voor de individuele leerling. Ondersteuning van een Onderwijs Assistent (OA) is noodzakelijk.

Zelfstandigheid

48% van de leerlingen vindt het fijn om zelfstandig te werken als de opdracht helder is. 38% vindt dit soms prettig. Eén leerling wil graag altijd zelfstandig werken en één leerling nooit.

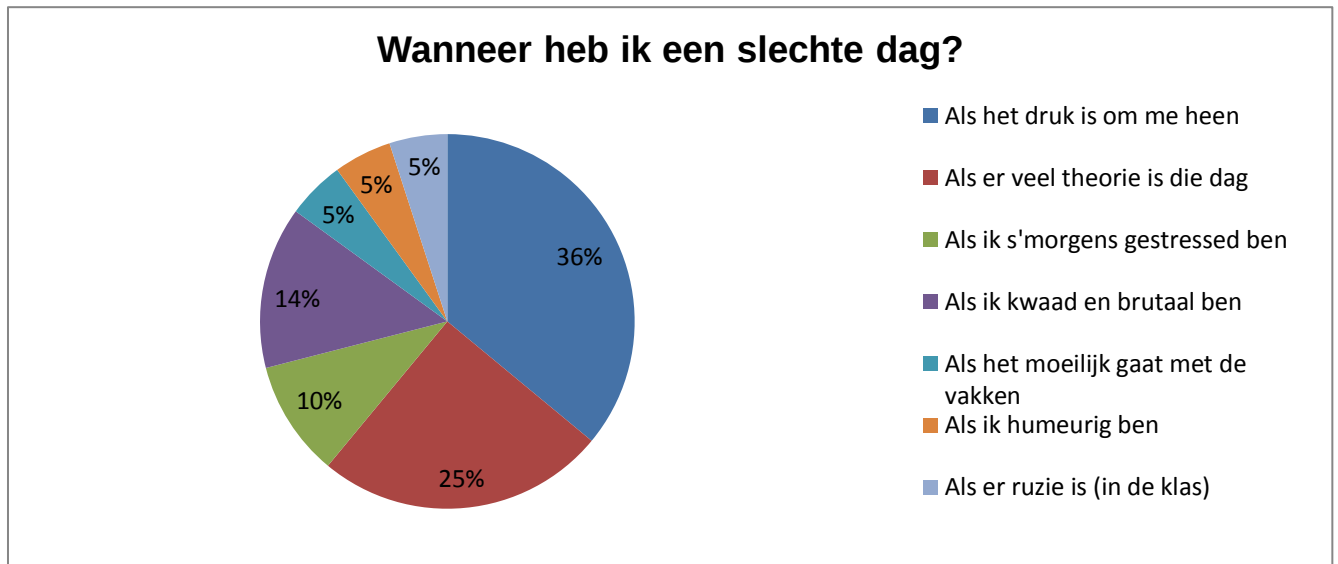
66% van de leerlingen werkt in eigen tempo aan de vakken, 33% geeft aan soms of meestal in eigen tempo te kunnen werken. Er zijn momenten dat de leerkracht verwacht dat de leerling een bepaalde hoeveelheid af maakt.

Naast het zelfstandig werken geven alle leerlingen aan hulp prettig te vinden tijdens het werk. Deze hulp hebben ze vooral nodig bij het lezen van de opdrachten en de verwerking ervan. Alleen is een opdracht door hen niet te overzien.

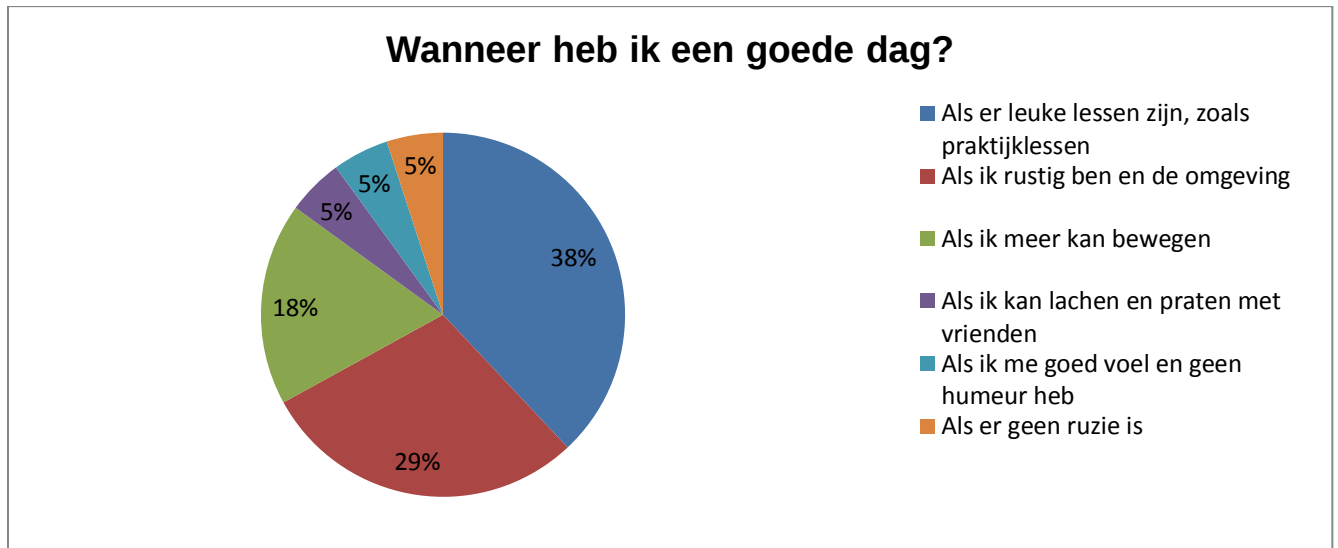
De organisatie hangt volgens leerkrachten sterk af van het vak, is meestal individu gericht, af en toe wordt er in groepjes gewerkt. Klassikaal worden sociale thema's besproken. Het ene moment ben je, als docent, erg sturend en het andere juist begeleidend. Dit is afhankelijk van het vak en de behoefte van de individuele leerling.

- Leerkrachten zoeken naar een balans tussen betrokkenheid en afstand. De leerling heeft soms hulp nodig, maar heeft ook behoefte aan zelfstandigheid.

Gemoedstoestand van de leerling



Figuur 3 Slechte dag leerling.



Figuur 4 Goede dag leerling.

Het is belangrijk dat een kind zichzelf kan zijn en zich prettig voelt. Leerkrachten proberen hiervoor te zorgen door aan te sluiten bij de belevingswereld van het kind en door onderwijs op niveau te geven en het tempo aan te passen.

■ De leerling kan goed werken als:

- het om hem heen rustig is;
- hij goede zin heeft;
- hij praktijk heeft;
- hij extra hulp krijgt.

Cijfer

De bevroegde leerlingen geven gemiddeld een 8,2 aan school..

Alle leerkrachten geven de huidige situatie een 7.

Om een hoger cijfer te kunnen geven is het nodig dat er heldere methodes en materialen voor taal en rekenen komen met een volgsysteem. Daarnaast een vaste Onderwijs Assistent in de klas, bij de theorievakken en meer mogelijkheden op het gebied van zelfredzaamheid. Leerkrachten willen daarnaast uitbreiding van praktische vakken, kleinere groepen en meer digitale leermiddelen.

- Leerkrachten noemen collegiale consultaties en feedback als verbeteropties. Er voor elkaar zijn en elkaar ondersteunen.

Individueel OntwikkelingsPlan

In het IOP van de leerling staat beschreven welk niveau bij zijn IQ en de problematiek past. In het algemeen staat er te weinig op papier.

De mentor is niet betrokken bij het intakegesprek van de leerling, als er een inschatting wordt gemaakt welke klas passend is. De mentor dient wel een kennismakings/ startgesprek te hebben met kind en ouders. Indien de mentor bij de intake al bekend is, is het goed als deze ook daar aanwezig is. Hierdoor kan in dit gesprek niet alleen het niveau, maar ook de begeleidingsbehoefte van de leerling met de ouders besproken worden.

De leerling is aanwezig bij een IOP gesprek, als hij dit zelf wil.

Gedragswetenschappers geven aan dat de leerling betrokken moet worden bij zijn ontwikkeling/uitstroomperspectief en zijn leerdoelen. Sommige leerlingen kunnen bij het hele IOP gesprek aanwezig zijn, sommigen gedeeltelijk en voor weer anderen is het, volgens de gedragswetenschappers, waardevoller om een gesprek met de mentor hierover te hebben.

- De aanwezigheid van de leerling is nieuw. In de onderbouw zit nu geen enkele leerling bij het IOP gesprek. Leerlingen hebben geen idee wat er besproken wordt.

Omgeving

Gedragswetenschappers geven aan dat het voor veel leerlingen wenselijk is om in een klas te zitten met soortgenoten. Ze voelen zich snel een buitenbeentje als ze merken dat medeleerlingen andere lesstof aangeboden krijgen. In de meeste gevallen vinden ze onderling meer aansluiting. Voor de leerlingen is niet alleen aanpassing van de lesstof noodzakelijk. Ook de inrichting van het lokaal, de wijze van doceren en de ondersteuning vragen meer dan bij leerlingen met een hoger niveau.

- Leerlingen geven aan behoefte te hebben aan een rustige omgeving. Volgens de gedragswetenschappers is een aanpassing van de omgeving noodzakelijk.

Samenwerking leerkracht-gedragswetenschapper

De gedragswetenschapper kijkt samen met de mentor wat iedere leerling nodig heeft wat betreft aanbod en aanpak. Er wordt gekeken wanneer de leerling mee kan in het groepsaanbod en waar extra ondersteuning nodig is. Het in kaart brengen van sterke en zwakke kanten van de leerling geeft richting aan de onderwijsbegeleiding. Dit gebeurt bij het opstellen van het IOP. Belangrijk is het ondersteunen en stimuleren van de leerling om het maximaal haalbare te bereiken. Dit proces volgen we aan de hand van individuele doelen. De leerkrachten noemen de volgende competenties noodzakelijk voor het geven van onderwijs aan PrO leerlingen:

- 1 Theoretische kennis van de doelgroep;
- 2 Enthousiasme en Inlevingsvermogen;
- 3 Willen reflecteren op het eigen handelen.

Informatie over de leerling haalt de leerkracht uit Datacare (LVS), IOP gesprekken, gesprekken met ouders, hulpverleners en gedragswetenschapper. Vooral de IOP gesprekken en de gesprekken met ouders worden waardevol genoemd. IQ gegevens, diagnose/behandelverslagen, ervaringen van ouders, leerkrachten en observaties zijn belangrijk voor de gedragswetenschapper om de leerling en de leerkracht zo goed mogelijk te kunnen ondersteunen.

Gedragswetenschappers en leerkrachten geven aan dat er behoefte is aan meer onderling contact.

- Er zou per leerling een keer per maand een overlegmoment moeten plaatsvinden.

Huidig aanbod en wensen

Het huidige programma strookt niet altijd met de doelen die voor de leerling zijn opgesteld. Soms lijkt het programma belangrijker dan de individuele hulpvraag van de leerling. Gedragswetenschapper en leerkracht bespreken een individueel programma, een aanbod op maat. Dit kan betekenen dat een leerling een verkort lesrooster krijgt.

Hierdoor kan de leerling werken op zijn eigen niveau. Het kind wordt zo uitgedaagd om tot ontwikkeling te komen. Er wordt ingespeeld op zijn interesses. Er wordt niet eindeloos geoefend op iets wat niet haalbaar is (daarvoor is het leerlingvolgsysteem van de basisschool van belang, zodat je ziet waar extra geoefend is en wat wel/niet resultaat heeft gehad). Daarnaast vinden de gedragswetenschappers het belangrijk dat de leerling vorderingen maakt wat betreft zelfredzaamheid.

Het zou mooi zijn als er ook voor de Pro leerlingen een aanbod van leerlijnen zou zijn. Het gebruik van picto's, dagprogramma's die op meerdere plaatsen zichtbaar zijn, kunnen het de leerling gemakkelijker maken om te functioneren.

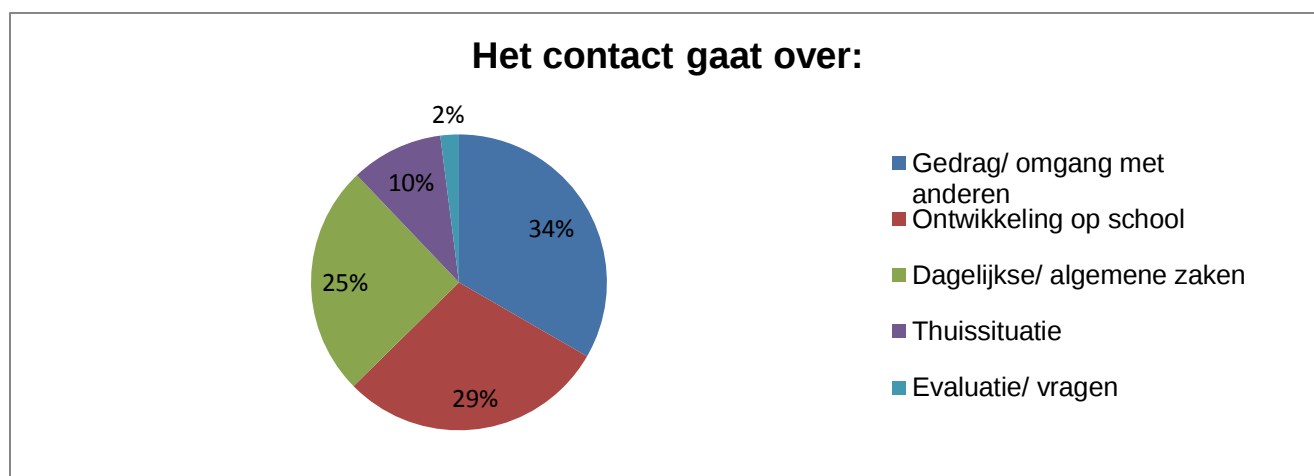
- Volgens de gedragswetenschappers moet er gezocht worden naar leerlijnen. Momenteel is het voor de mentor vaak zoeken naar een passend aanbod.

Ouders

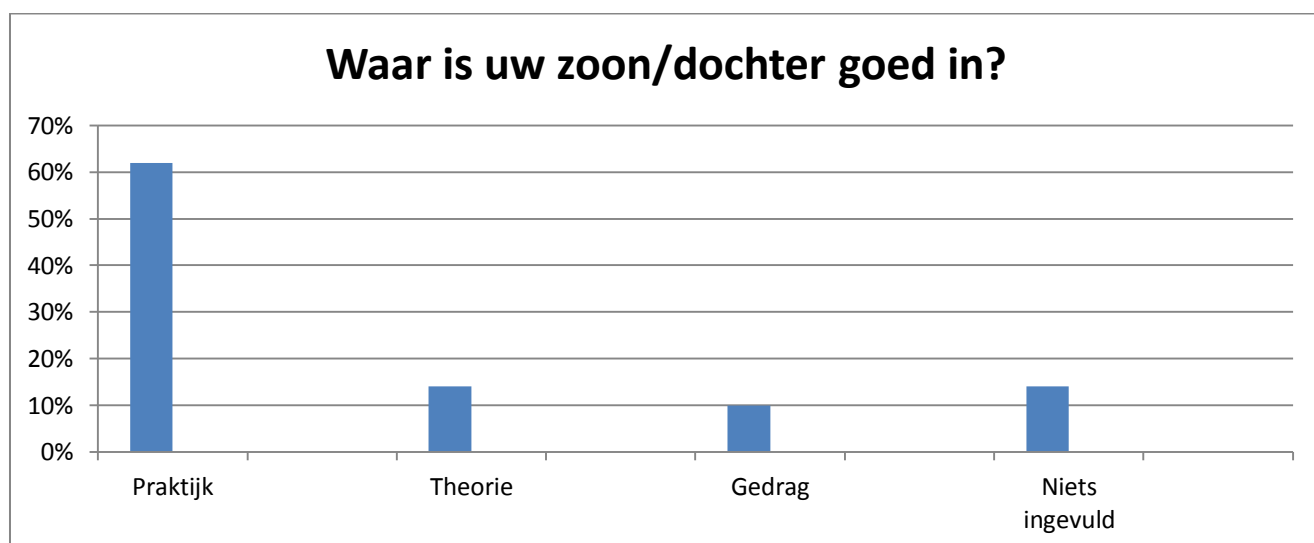
Alle ouders zoeken contact met de mentor bij vragen over hun kind.

Hoe wordt het contact gewaardeerd?

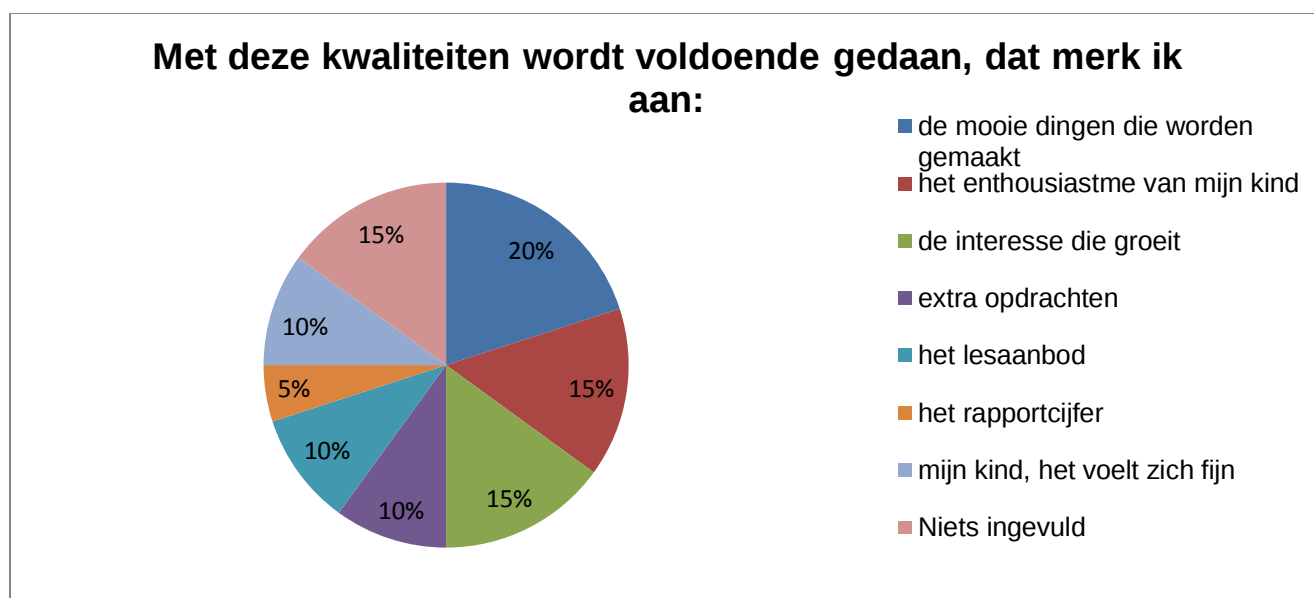
71% van de ouders geeft aan dat er goed geluisterd wordt en snel gereageerd. Ze vinden dat leerkrachten op de hoogte zijn van de situatie en dat zij goed te woord worden gestaan. 29% vindt dit voldoende.



Figuur 5 Contact ouders-mentor.



Figuur 6 Kwaliteiten leerlingen.



Figuur 7 Inspelen op kwaliteiten leerlingen.

91% van de ouders geeft aan voldoende geïnformeerd te worden. Dit gebeurt door middel van een schrift of de mail. 9% van de ouders zegt geen zicht te hebben op de informatievoorziening.

67% geeft aan dat het aanbod voldoet aan de verwachtingen. Wel mag er meer praktijk aangeboden worden.

33% heeft moeite hierop te antwoorden, omdat ze er te weinig zicht op hebben. Twee ouders geven aan dat ze een Open Dag missen en graag meer over het lesaanbod willen weten.

Er wordt rekening gehouden met het kind:

86% Eens, het kind gaat graag naar school, het is enthousiast en heeft veel contact met de mentor. Gebeurtenissen zijn terug te lezen in de agenda.

14% Oneens, het kind heeft het heel moeilijk met leren.

Alle ouders zijn het erover eens dat er ruimte is voor een eigen manier van werken en leren van hun kind.

Er zijn aantrekkelijke leermethodes:

71% Eens, ze kunnen niet goed aangeven waarom ze dit vinden.

29% Oneens, ze zijn te moeilijk voor het kind. De leerlingen krijgen geen huiswerk mee, waardoor ouders in feite weinig zien van de leermiddelen.

Ondersteuning van ouders bij het schoolwerk:

31% Aandacht en betrokkenheid bij alles wat het kind meemaakt.

24% Hulp bieden waar nodig, vooral als het alleen niet lukt.

5% Stimuleren, door middel van gesprekken thuis, of een luisterend oor.

5% Overleg met de mentor

21% Niet van toepassing, omdat er geen huiswerk is.

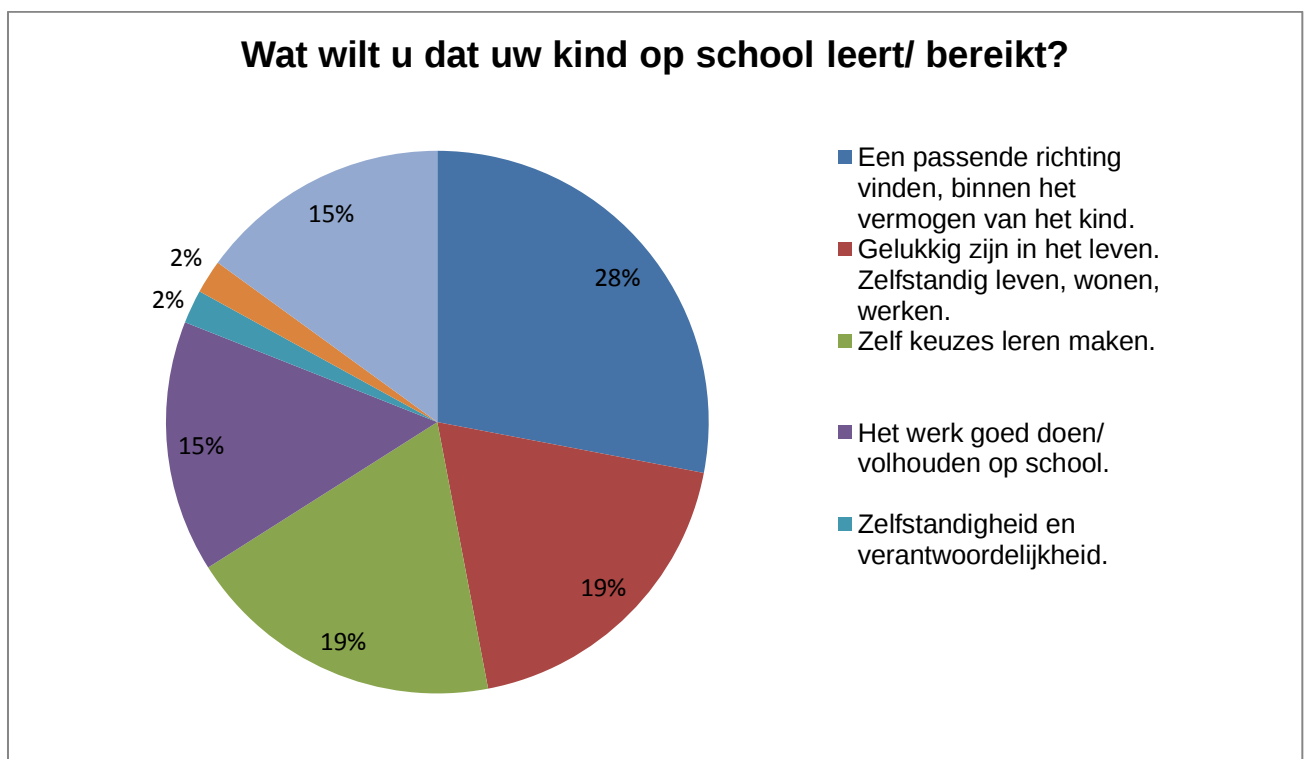
14% Niet ingevuld

De inhoud van de Individueel OntwikkelingsPlan gesprekken op school is volgens 54% van de ouders goed. Er is een positieve benadering van het kind. De gesprekken zijn open en eerlijk en alle zaken worden goed uitgelegd.

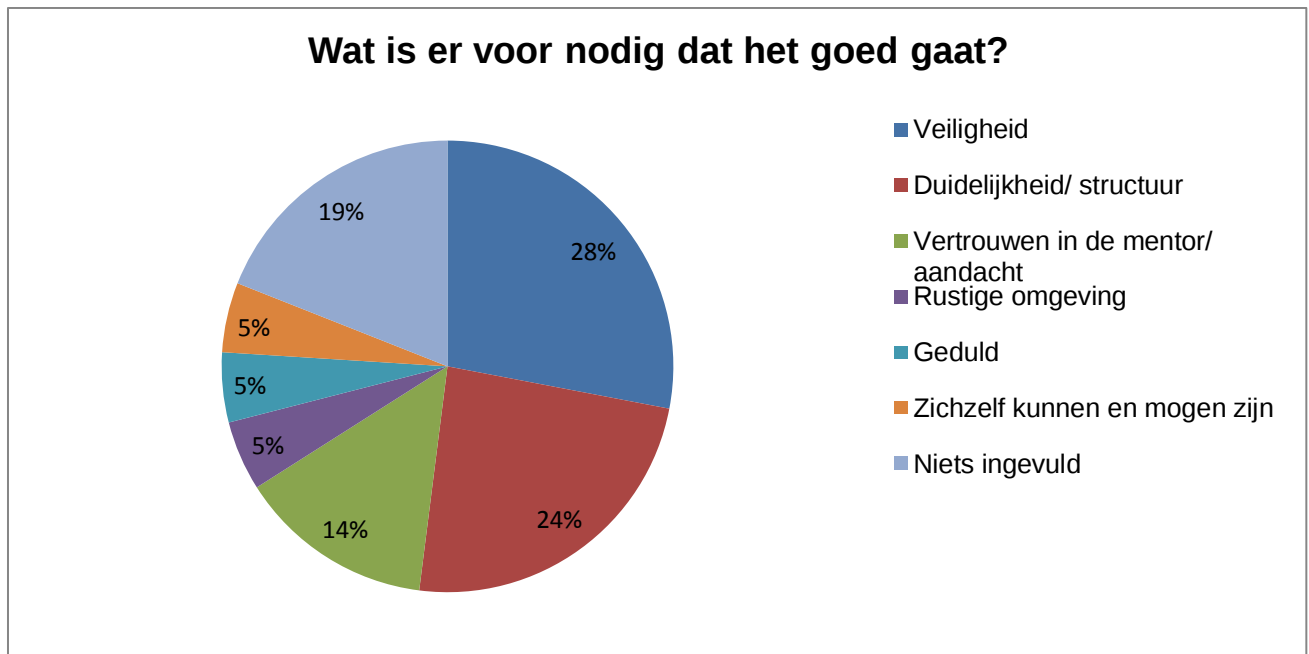
27% vindt dit voldoende en 5% matig. 10% van de ouders mist concrete leerdoelen voor de vakken.

15% van de ouders heeft niets ingevuld.

Op dit moment gaat het met 46% van de leerlingen goed. Dat merken ouders aan de gemoedstoestand van hun kind. Met 54% van de kinderen gaat het redelijk. Ouders geven aan dat dit te maken heeft met de stoornis. Voor een aantal leerlingen blijft de wereld klein en verloopt het contact met anderen moeizaam.



Figuur 8 Toekomst leerling.



Figuur 9 Voorwaarden voor een goede ontwikkeling.

Einddoel bij het verlaten van de Velddijk:

Hier kiezen de meeste ouders voor begeleid werken (58%). Dagbesteding (14%) wordt net zo vaak gekozen als een reguliere arbeidsplek (14%) en een vervolgopleiding (14%). Dit laatste is opvallend, omdat voor de PrO leerlingen het uitstroomprofiel vervolgopleiding niet in aanmerking komt.

- Ouders zien net als de leerlingen, leerkrachten en gedragswetenschappers dat de leerlingen goed zijn in de praktische vakken.

Hoofdstuk 5 Conclusies

Om antwoord te kunnen geven op mijn hoofd en deelvragen ga ik onderzoeksgegevens verbinden met de theorie uit hoofdstuk twee. Daarna volgen mijn aanbevelingen voor de Velddijk.

Leerlingen

De eerste deelvraag:

Hoe ervaren de leerlingen het huidige aanbod en wat zijn hun wensen?

Aanbod

Leerlingen geven aan goed te zijn in praktische vakken. Hierbij voelen zij zich prettig. Bij de praktijk zien zij met eigen ogen gebeuren wat er van ze wordt gevraagd. Het is visueel. Ook geven leerlingen aan later iets te willen gaan doen met hun handen, zoals werken in de bouw of met dieren. Praktische theorie denken ze hiervoor nodig te hebben. “Wat leer ik en waar kan ik dat straks gebruiken?” Wat is het doel? Dat houdt in, dat ze datgene willen leren uit een boek, dat ze in de praktijk nodig hebben. Ook kan gedacht worden aan het leren omgaan met materialen naast: “Hoe reageer ik op bepaalde situaties”? Deze leerling wil dicht bij zijn eigen belevingswereld blijven. De theorie moet toepasbaar zijn in de praktijk, het moet zinvol en betekenisvol zijn. Op dit moment zijn de theoretische vakken niet verbonden met de praktische vakken. De theorie en de praktijk staan los van elkaar. Een uitbreiding van praktische vakken is gewenst. Dit sluit aan bij de theorie van Hoofdstuk twee, waar staat geschreven dat praktische vaardigheden en zelfredzaamheid belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de PrO leerling (Geesing, 2005).

Omgeving

De omgeving is belangrijk voor de leerling. Tijdens de interviews gaven veel leerlingen aan dat de rust om hen heen, in de klas en op school, een voorwaarde is om te kunnen leren en functioneren. De leerling heeft moeite met het verwerken van prikkels uit de omgeving. Drukke om hem heen maakt het leren en reageren moeilijker. De meeste leerlingen zijn gebaat bij een rustige, prikkelarme omgeving.

Hierbij is het van belang dat materialen op een vaste plek liggen en dat alles voor de leerling overzichtelijk en ordelijk is. Time-out ruimtes en stilte ruimtes zouden binnen handbereik moeten zijn.

Relatie leerling-leerkracht

Leerlingen geven aan de leerkrachtnabijheid prettig te vinden.

Wanneer de eigen leerkracht er niet is, valt voor hen de duidelijkheid en het overzicht weg. Belangrijk is de tijd die de leerkracht aan de individuele leerling besteedt.

Daardoor voelen ze zich gehoord en kunnen ze hun gevoelens en gedachten kwijt.

Storingen kunnen op die manier uit de wereld geholpen worden.

Gedrag

Om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de belangstelling en mogelijkheden van de leerling, zou er, zoals hierboven al beschreven staat, naast het aanleren van schoolse vaardigheden, ruimte moeten zijn voor het aanleren van praktische vaardigheden. Het versterken van de sociale vaardigheden in de groep zou geïntegreerd kunnen worden in de manier van leren en werken in de groep. Door middel van trainingen zou er aandacht moeten zijn voor het vergroten van de zelfredzaamheid en hun basisvaardigheden om in de praktijk te kunnen functioneren.

Leerkrachten

De tweede en derde deelvraag:

Welke leerlijnen staan vast voor de deze leerlingen? Hoe werken de leerkrachten in de onderbouw met deze leerlingen en waar zitten knelpunten?

Aanbod

Uit de vragenlijsten van de leerkrachten kwamen belangrijke doelen naar voren:

- Het bevorderen van de zelfstandigheid en de zelfredzaamheid;
- Het versterken van het competentiegevoel, door een positieve benadering;
- Gedragsregulatie;
- Het werken aan het zelfvertrouwen;
- Het leren weer op gang brengen bij de leerling.

Wat is hier voor nodig?

- Er is vanuit leerkrachten een vraag naar passende methodes en materialen voor taal en rekenen, die door een leerlingvolgsysteem duidelijk te volgen zijn. Didactisch gezien is er geen eenduidig leerlingvolgsysteem. Dit heeft te maken met de lesstof die op dit moment gebruikt wordt. Concrete leerlijnen en methodes voor de PrO leerlingen worden gemist.
- Binnen het dagelijkse rooster zou gekeken moeten worden naar mogelijkheden op het gebied van zelfredzaamheid en de sociale omgang.
- Voor deze leerling zou een uitbreiding van de praktische vakken zorgen voor meer aansluiting. Digitale leermiddelen kunnen hierbij ondersteunen.

Relatie leerkracht-leerling

- Consequent handelen naar de leerling door gebruik van duidelijke regels en afspraken vinden leerkrachten belangrijk. De leerling heeft deze duidelijke aanpak nodig, het leerkracht gedrag moet voorspelbaar en consequent zijn.
- Er moet een balans zijn tussen betrokkenheid en afstand. De leerkracht moet investeren in een vertrouwensband met de leerling. Het aansluiten bij de interesses van de leerling zorgt voor grotere betrokkenheid. De leerkracht is er vooral op gericht leerlingen succeservaringen te laten opdoen. Hij moet ook afstand houden en de leerling zelf laten ervaren wat hij wel en niet kan. Dit stimuleert de zelfontwikkeling van de leerling.
- Er moet in kleine stapjes gewerkt worden aan de persoonlijke leerdoelen. In het Individueel Ontwikkelingsplan houdt je deze doelen bij voor de leerling. Met een groepsplan houdt je dit bij voor je groep.

Samenwerking met collega's/ partners

- Het is voor de leerkrachten belangrijk om veel van en met elkaar te leren. Samen met elkaar een plan uitwerken, uitvoeren, bespreken en van daaruit weer verder gaan en je plannen bijstellen.
- Er is behoefte om meer bezig te zijn met de dagelijkse praktijk, zoals de lessen en het leerkracht gedrag. Wat werkt wel, waar zitten knelpunten? Men wil een manier van werken, waarbij de leerling centraal staat, zodat het lesgeven een meer cyclisch proces gaat worden.

- Een vaste klassen assistent is belangrijk, om zo goed mogelijk in te kunnen spelen op de behoeftes van de kinderen en het geven van de juiste aandacht. Dit wordt vooral ervaren tijdens de theoretische vakken.
- Het contact met de gedragswetenschapper wil men frequenter, zodat zorgvuldig bijgedragen kan worden aan de ontwikkeling van de leerling.
- Er is veel onbekendheid als het gaat om onderwijs op andere scholen binnen onze stichting. Er is vraag naar mogelijkheden om bij elkaar te kijken en van elkaar te leren.

Omgeving

- Kleinere groepen zijn belangrijk, omdat de leerlingen rust en ruimte nodig hebben
- Time-out ruimtes en de rol van de achterwacht moet goed bekeken worden. Het veroorzaakt onrust wanneer leerkrachten uit de klas worden gehaald, leerlingen een time-out nodig hebben en daarvoor geen ruimte is.

Gedragswetenschappers

De vierde deelvraag:

Wat zegt de schoolleiding over het onderwijs aan deze leerlingen en hoe verhoudt zich dat tot de praktijk?

- Het blijkt dat een leerling uit de onderbouw niet of zelden aansluit bij de IOP gesprekken. Bij leerkrachten is kennelijk niet bekend dat dit mogelijk is, terwijl de gedragswetenschappers aangeven dat het wel kan. De school wil dat de leerling betrokken is bij zijn eigen leerproces, maar dan moeten we in gesprek gaan mét de leerling. In Hoofdstuk twee staat beschreven hoe belangrijk deze betrokkenheid is voor de leerling.
- In de schoolgids staat dat we het onderwijs en de begeleiding aan de leerling aanpassen. In de praktijk worden leerlijnen gemist die recht doen aan het niveau van de PrO leerling. Ook staat er beschreven dat we vraag gestuurd werken met de leerlingen, maar in de praktijk zijn de methodes vaak leidend.
- De schoolleiding vindt het belangrijk dat bij het ontwikkelingsproces van leerlingen hun zelfstandigheid, zelfsturing en zelfredzaamheid wordt gestimuleerd. De praktijk wijst uit dat hier meer voor nodig is, dan het handelen van de leerkracht in de klas. Er staat beschreven dat programma's voor sociale training en

zelfredzaamheid worden aangeboden. Ook leerkrachten en gedragswetenschappers geven te kennen dat deze trainingen belangrijk zijn voor de PrO leerling. In het aanbod komt dit nu niet voldoende terug.

- Gedragswetenschappers geven aan dat de leef- en leeromgeving niet optimaal is. Zij vinden dat er aanpassingen nodig zijn, binnen de klas en de afdeling, die het functioneren voor de leerling gemakkelijker maken. In de theorie lees ik dat visuele ondersteuning helpt bij het aanbieden van de leerstof.

Ouders

De vijfde deelvraag:

Wat verwachten ouders van school bij de begeleiding van hun kind?

- Sommige ouders geven aan geen zicht te hebben op de methodes waarmee gewerkt wordt.
- Ze geven aan dat hun kind goed is in praktijk en het vooral moeite heeft met theoretische vakken en gedrag. Ze merken dat er aandacht is voor het kind. Het gros van de ouders vindt dat er op de kwaliteit van het aanbod niets aan te merken is. Bij een aantal ouders lees ik twijfel. Dat komt doordat er weinig zicht is op het aanbod of wat de leerling van het aanbod vindt.
- Of het goed gaat met de leerling is meestal evenredig met de veiligheid, duidelijkheid/ structuur en het vertrouwen dat hij in de mentor heeft. Een kind moet het gevoel hebben zichzelf te mogen zijn.
- In de toekomst willen ouders graag dat er gewerkt wordt naar een passende uitstroomrichting die ligt binnen het vermogen van het kind. Zelfstandigheid en zelfredzaamheid op het gebied van wonen en werken, staan centraal. Uiteindelijk vinden ouders het belangrijk dat hun kind graag naar school gaat.

Wat betreft een antwoord op mijn hoofdvraag:

Wat zijn de ontwikkelbehoeften van de PrO-leerlingen in de onderbouw van de Veldwijk, met een IQ tussen de 60 en 75?

Na verwerking van alle gegevens kan ik concluderen dat:

- De PrO leerlingen praktijkgericht zijn en behoefte hebben aan theorie die direct betrekking heeft op de praktijk en deze ondersteunt.

- Leerkrachtnabijheid voor veiligheid en vertrouwen zorgt. Ze hebben ondersteuning nodig bij het verwerken van opdrachten.
- De PrO leerlingen behoefte hebben aan een rustige omgeving, waarbij een duidelijke structuur geboden wordt.
- Zelfredzaamheid nodig is om de sociale omgang in de maatschappij te bevorderen.

Aanbevelingen voor de Veldwijk

Aanbod

- Meer praktijksen in het lesrooster, duidelijk gekoppeld aan praktische theorie.
- SOVA trainingen in de klas minimaal een keer per week.
- Training in zelfredzaamheid, minimaal een keer per week.
- Het gebruiken van visuele ondersteuning, door middel van pictogrammen en digitale leermiddelen.
- Duidelijk omschreven leerlijnen met een aansluitend lesaanbod.
- Collegiale consultatie bij scholen die ook werken met PrO leerlingen, zodat ervaringen met methodes en materialen gedeeld kunnen worden.

Omgeving

- Een time-out ruimte en/of rustruimte. Een overweging om mee te nemen in de nieuwbouw is een aparte vleugel/ rustige gang, waar de PrO groepen bij elkaar les volgen.

Relatie Leerkracht - leerling

- Kleinere groepen als randvoorwaarde voor een goed pedagogisch-didactisch klimaat.
- Door middel van een groepsplan en Individuele Ontwikkelings Plannen voortdurend werken aan de ontwikkeling van kind en groep. De leerling meer bij dit proces betrekken, door diens aanwezigheid bij IOP gesprekken.
- Een vaste invalkracht die bekend is bij de leerlingen.
- Een vaste OA in de klas.

Relatie school - ouders/ verzorgers

- De mogelijkheden van de leerling, met betrekking tot het uitstroomprofiel, bespreken met ouders.
- Een algemene Open Dag voor ouders waar leerlingen zelf kunnen laten zien, waar ze op school mee bezig zijn. Deze Open Dag zou samen met leerlingen georganiseerd moeten worden. Een andere manier waarbij ouders bij de school betrokken kunnen worden, is door het bijwonen van activiteiten en/ of presentaties van de leerling. (Met schools in Amerika bewijzen dat school toegankelijker moet zijn. Leerkrachten én ouders zijn daardoor samen actief betrokken bij de leerling. *“People learn by making sense of information, by connecting things, and by learning in a real context”*, <http://metcenter.org>).

Samenwerking binnen en buiten school

- Collegiale consultatie tussen alle scholen binnen de Stichting Speciaal Onderwijs Noord Midden Limburg (SSONML).
- Een duidelijk omschreven achterwachtfunctie, iemand die altijd aanwezig is en kan inspringen bij crisissituaties.
- Vaste momenten binnen de jaarplanning voor de gedragswetenschapper en de leerkracht om het proces van iedere leerling te bespreken en bewaken.
- Verbreding van de kennis binnen de school met betrekking tot cluster vier, cluster drie én de verschillende problematieken van de leerlingen.

Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek

In dit hoofdstuk reflecteer ik op mijn onderzoek, waarbij ik mijn ervaringen rondom samenwerken, tijdsdruk en weerstand, mijn leerproces en het procesverloop beschrijf. Daarbij komen inzichten naar voren die ik gedurende de opleiding heb opgedaan en die weer duidelijk zijn geworden tijdens dit leerproces.

In 2008 ben ik begonnen als mentor van een onderbouwgroep op de Velddijk met de intentie om in een van de komende jaren een studie te gaan volgen die een toegevoegde waarde zou hebben voor mijn werk in het Voortgezet Speciaal Onderwijs. Via de mail werd ik geattendeerd op de studie Master SEN bij Fontys OSO. Een prettige bijkomstigheid was de locatie van de studie, namelijk Venlo. Een studie dicht bij huis, leek me praktisch, naast mijn fulltime baan in Tegelen. De reden om aan deze studie te beginnen, was vooral nieuwsgierigheid. Ik wilde meer weten over de speciale leerling, daar is een speciale, geschoolde leerkracht voor nodig, dacht ik.

Persoonlijke ervaring ten aanzien van het onderzoek

Tijdens de studie bij Fontys heb ik enorm veel geleerd. Niet alleen met betrekking tot de theorie, maar ook over mezelf. Die persoonlijke ontwikkeling had ik niet verwacht. Het heeft me tot een rijker persoon gemaakt, rijker in de zin van mijn totale wezen. Veronique als leerkracht, maar ook Veronique als dochter, als vriendin en als mens. Wat ik hier zo mooi aan vind is het hele proces. Het heeft voor mij als een soort therapie gewerkt. Een therapie waarin ik mezelf op de eerste plaats mocht zetten. Wie ben ik, wat doe ik en waarom doe ik het op die manier? Ik ben er ook helemaal van overtuigd dat je een ander pas kunt helpen, begeleiden en coachen, op het moment dat je jezelf heel goed kent. Het moment waarop je exact weet wat je sterke kanten en je valkuilen zijn. Pas als je zelf in die spiegel durft te kijken, lukt het je ook om met een ander te reflecteren.

Het onderwijs biedt zoveel kansen, niet alleen voor de leerlingen, maar ook voor de docenten. Een open houding en kritische blik maken docent zijn tot een fantastisch vak. Het werken met probleemjongeren, vaak afgeschreven door de maatschappij,

geeft mij veel voldoening. Dat komt doordat we proberen te kijken naar het kind achter de beperking of het probleem. Wat kan hij wel, of waar is hij goed in? Door deze studie heb ik op verschillende vakgebieden kennis vergaard, zodat ik leerlingen met speciale onderwijsbehoeftes beter kan begeleiden. Uiteindelijk was dat ook mijn doel. Ik wil bij het werken met cluster vier leerlingen niet te veel vanuit mijn gevoel reageren, maar vanuit kennis.

Ook ben ik bezig geweest met het lezen van theorie, waarbij ik stukken heb gelezen die ik nooit uit mezelf zou hebben gezien. Die theorie heeft mij weer meer bagage gegeven. Ik ben me meer bewust van veranderingen die gaan komen in het onderwijs op landelijk niveau en ook binnen onze stichting. Ik heb me verdiept in Passend Onderwijs en inclusie. Het was een eyeopener om te lezen hoe onderwijs in het buitenland georganiseerd is. Dit draagt bij aan het ontwikkelen van mijn eigen visie op onderwijs. Binnen de organisatie ben ik meer te weten gekomen. Ik heb andere collega's leren kennen en informatie gekregen over de manier van werken bij hen op school. Vooral de mensen uit de VO groep zijn me heel dierbaar geworden, mede door het delen van persoonlijke ervaringen en het uitwisselen van gedachten. Alles bij elkaar heeft deze studie mij als persoon en als leerkracht krachtiger gemaakt. Ik hoop dat ik door deze ervaring nu en in de toekomst een bijdrage kan leveren aan het onderwijsproces op VSO De Velddijk.

Persoonlijke betekenis ten aanzien van dit onderzoek

De belangrijkste betekenis van dit onderzoek is het feit dat we straks zo goed mogelijk kunnen aansluiten bij de behoeftes van de PrO leerlingen bij ons op school. Ik hoop dat ik duidelijk heb kunnen maken waarom ik voor dit onderwerp heb gekozen en wat het belang er van is. Omdat ik zelf intensief met de doelgroep werk, wil ik er zorg voor dragen dat dit onderzoek niet in de kast belandt. Ik hoop dat ik een begin heb gemaakt, waarop we verder kunnen borduren, zodat we in de toekomst recht kunnen doen aan de behoeftes van de PrO leerlingen. In het nieuwe schooljaar wil ik graag bij andere scholen kijken hoe zij omgaan met PrO leerlingen.

Belemmerende factoren

In mijn omgeving heb ik mensen vaak horen vragen welke cursus ik aan het volgen was. Zij beseften niet welke inspanning ik moest leveren. Naast een full-time baan heb ik de opleiding als pittig ervaren. Vooral het tweede jaar, waarbij ik voor mijn gevoel af en toe met drie dingen tegelijk bezig was. Ik had moeite om het overzicht te behouden. Alle taken van mij als mentor kwamen daar nog bij. Zo was ik bezig met het maken van een werkstuk voor het afronden van een module, terwijl de volgende al was begonnen. Tegelijkertijd begon de opzet voor het eindonderzoek ook zijn aandacht te vragen.

Dat laatste heb ik daarom pas aangepakt in de laatste maanden van het schooljaar. Na de carnavalsvakantie ben ik begonnen met het afnemen van de vragenlijsten en interviews. Gelukkig had ik al vrij snel helder waarnaar ik onderzoek wilde doen.

Ik ben iemand die in het hoofd allerlei ideeën gaat uitdenken en gaat fantaseren over het thema. Een valkuil is dat ik het niet altijd goed kan omzetten in daden. Waar ga ik beginnen? Wat is bijzaak en waar heb ik de kern te pakken? De structuur moet ik eerst voor mezelf uitwerken. Daarbij komt dat ik alles aan wil pakken, ik kan niet goed prioriteiten stellen, ook niet in mijn werk. Ik heb dit gevoel regelmatig bij mijn afdelingsleider aangegeven. Gelukkig waren er momenten dat er meegedacht werd in oplossingen, maar er waren ook momenten dat dit niet het geval was.

Dat betekende voor mij een extra inspanning op vrije momenten, in de avonden en in het weekend. Ik werk vrij zelfstandig, omdat ik het vertrouwen in de ander soms mis. Dan trek ik alles naar me toe en kan ik ook enkel mezelf de schuld geven als iets niet lukt. Dit is een leerpunt voor mij. Communicatie is hierbij belangrijk. Ik wil open zijn naar mijn collega's en samen kijken naar mogelijke oplossingen. Daarbij moet ik zelf die eerste stap zetten, zodat een ander weet wat er in me omgaat of wat iets met me doet.

Stimulerende factoren

De momenten dat ik met een module bezig was en daar vervolgens een goede beoordeling voor terug kreeg gaven me een extra boost energie. Ik kreeg zeker een rustiger gevoel bij het aanhouden van mijn planning. Zoals hier boven beschreven, is dat een leerpunt voor mij. Ik kan veel hebben, maar als ik op een gegeven moment door de bomen het bos niet meer zie, kan dat snel omslaan. Mijn omgeving heeft me gestimuleerd door mij te steunen en te motiveren op momenten dat het allemaal erg

veel werd. Nu ik bezig ben met de afronding verbaas ik mezelf over de afgelopen twee jaar. Ze zijn voorbijgevlogen. Ik heb veel te danken aan de goede begeleiding van Mieke, die met een kritische blik steeds dichtbij mijn onderzoek bleef als ik het soms even niet meer wist. Ik ben veranderd en ben nu wie ik wil zijn! Eindelijk na al die jaren van zoeken. Ik voel het in mijn lijf, ik ben in balans. Ik reageer vanuit mezelf en laat me niet snel leiden door de ander. Dat maakt me sterk en zeker van mezelf en zorgt ervoor dat mijn stem overeind blijft: "Be a voice, not an echo!" De opleiding als leerproces, heeft een bijdrage geleverd om authentieker te leren functioneren. Ik ben gelukkig, en dat gevoel wens ik ook voor mijn leerlingen, daar doen we het voor!

Literatuurlijst

Ebbens, S., Ettekoven, S., Rooijen van, J., (1996) *Effectief leren in de les*. Basisvaardigheden voor docenten. Wolters-Noordhoff.

Fabriek – Van de Glind, I., & Widdershoven – Van der Wal, M. (2005). *Kenmerken van jongeren met een licht verstandelijke handicap en crisishulpverlening*. Onderzoek & Praktijk 3 (2), 27-32.

Franziskus Schule (2012) Homepage der Franziskus-Schule Viersen. Geraadpleegd op 18 juni 2012 via: www.franziskus-schule-viersen.de

Gathercole SE, Lamont E, Alloway TP (2005). Working Memory in the Classroom. In S.Pickering (Ed.). Working Memory and Education.

Geesing, L (2005) *LVG-leerlingen met probleemgedrag in het speciaal onderwijs*, Groningen, scriptie RUG, Groningen.

Geus, R. & Gennep, A. van, (2004). *Gewoon er bij. Woonvoorzieningen voor mensen met lichte cognitieve beperkingen en ernstige psychische en/of gedragsproblemen*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn/ Landelijk Kennis Netwerk Gehandicaptenzorg.

Harinck, F. (2010), *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant.

Hover, C. en Harperink, M. (1998). *Toelaatbaarheid getoetst. Procedure en criteria voor toelaatbaarheidbepaling tot het 2/3 onderwijs*. Den Haag: Smets & Hover & adviseurs.

Kallenberg, T., Koster, B., Onstek, J., Scheepsma, W. (2011) *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Kraijer, D. & Plas, J. (2006) *Handboek psychodiagnostiek en beperkte begaafdheid*. Steenwijk: Grafisch Productiebedrijf Gorter.

Leary, T. (1957), Roos van Leary, geraadpleegd aan de hand van verkregen theorie, uit de module: communicatie.

Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen (2006-2012). Geraadpleegd op 19 juni 2012 via: www.schulministerium.nrw.de/BP/

Molen, M.J. van der, Luit, J.E.H., Jongmans, M.J. & Molen van der, M.W. (2007). Verbal working memory in children with mild intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51(2), 162-169.

Nienhuis, J. (2002) *Werken met LVG-leerlingen in cluster 4-scholen*, uitgave RENN4 Groningen.

Radema, D., van Veen, D., Verheij, F., Wouters, R. (2005). *Samen beter, beter samen. Onderwijs-zorgarrangementen in het speciaal onderwijs*. Garant Antwerpen-Apeldoorn.

Stevens, L.M. (1998). Responsief onderwijs. In: Ghesquière, P. & Ruijsenaars A.J.J.M. (red.) *Ernstige leer- en gedragsproblemen op school*. Leuven/Amersfoort: Acco, 17-28.

Stevens, L.M. (2002). *Zin in leren*. Garant: Leuven – Apeldoorn.

TASH (2011), Inclusive education, geraadpleegd op 6 juni 2012 via: www.tash.org

The Met (2012), geraadpleegd op 12 augustus 2012 via : <http://metcenter.org>

Verschelden G. (2000), Belevingsonderzoek bij kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren over hun behoeften aan zorg, Onderzoeksrapport, Gent.

Vlaamse Onderwijsraad (2005), *“Onderwijskansen voor jongeren met gedrags- en emotionele problemen. Een verkenning.”* Garant Uitgevers.

Webster Stratton, C (1999). *How to promote Children's Social and Emotional Competence*. London: Paul Chapman Publishing Ltd.

Bijlage I

Literatuur Schoolgids VSO De Velddijk 2011-2012

Missie & Visie VSO de Velddijk

School zijn we samen, de toekomst, dat ben JIJ!

De Velddijk wil jou, unieke leerling en haar medewerkers een podium bieden om hun talenten te ontwikkelen en laten groeien, samen met, door en voor elkaar. Gericht op jouw toekomst en jouw deelname aan de maatschappij. Wij doen dit, samen met jou en samen met andere partners, door:

- jou elke dag opnieuw welkom te heten;” jij mag zijn wie je bent”
- het onderwijs en de begeleiding naar jouw maat aan te passen
- in een voor jou veilig, respectvol en open klimaat
- samen met jou te streven naar opbrengsten vanuit maximale verwachtingen
- je niet alleen hier en nu, maar ook in de overgang naar je volgende fase te begeleiden.

Jij gaat en staat voorop, jij krijgt je kansen, jij moet het doen!

Wij sluiten aan, ondersteunen en helpen jou waar nodig

School zijn we samen, de toekomst, dat ben JIJ!

Waar gaan en staan we voor?

VSO De Velddijk is een Cluster 4 ZMOK school die onderwijs en begeleiding op maat biedt aan jongeren van 12 tot en met 20 jaar met een (ernstige) gedragsstoornis en/of psychische problematiek. Vanuit een integrale aanpak (maatwerk, specialistisch aanbod van scholing, arbeidsinpassing en arbeidstoeleiding evenals behandelingsprogramma's) wordt gezocht naar duurzame oplossingen die de jongeren en ouders/verzorgers een reëel toekomstperspectief bieden.

Maatwerk

De Velddijk wil maatwerk leveren in de vorm van onderwijs-zorgarrangementen. Ze sluiten aan bij de leerling en zijn vraag gestuurd. De leerlingen zijn hierdoor meer betrokken en leren zich makkelijker aan te passen aan hun omgeving. De onderwijs-

zorgarrangementen hebben vooral als doel toerusting en uitrusting voor maatschappelijke geschiktheid en persoonlijke ontwikkeling. Er wordt hierbij gestreefd naar uitbreiding van de benodigde competenties om zo de zelfstuurbaarheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid te vergroten. Hierbij zijn de aandachtsgebieden wonen, werken, vrije tijd en actief burgerschap erg belangrijk. Door de vele problemen is er vaak sprake van een flinke leerachterstand. Soms is deze in de verblijfstijd op De Velddijk niet meer in te halen. Uitgangspunt is vooral een uitdagende leer- en werkomgeving te creëren waarin jongeren zich thuis voelen, ze hun zelfvertrouwen enigszins kunnen herwinnen en weer perspectief krijgen op hun toekomst. Stimuleren van zelfstandigheid, zelfstuurbaarheid en zelfredzaamheid zijn in dit proces erg belangrijk. Dit wordt gerealiseerd middels een consequente en geduldige aanpak van docenten, deskundigen en hulpverlening. Als dit proces 'pakt', ontstaan er reële uitstroomkansen voor de jongeren:

- Uitstroom naar vervolgonderwijs;
- Uitstroom naar arbeid;
- Uitstroom naar dagbesteding.

Er wordt op De Velddijk geen godsdienstonderwijs gegeven. De school is van rooms-katholieke signatuur, maar staat open voor leerlingen en ouders van alle gezindten. Levensbeschouwelijke vorming komt aan de orde in thema's tijdens diverse lessen.

Onderbouw:

De kerndoelen VSO zijn hier uitgangspunt. Vanuit deze kerndoelen wordt de Basisvorming Gerichte Leerweg vormgegeven. Hierbij richt het niveau zich op alle niveaus van VMBO onderwijs en praktijkonderwijs. De leerlingen van deze leerweg zijn afkomstig uit het (Speciaal) Basisonderwijs of uit de eerste twee leerjaren van het Voortgezet Onderwijs. De leeftijdsindicatie is 12 t/m 14 jaar.

Uitgangspunt is de basisvorming. Echter, door de grote diversiteit aan problemen en niveaus wordt er gebruik gemaakt van aangepaste kerndoelen. Deze zijn door het ministerie vastgesteld.

Doelen:

- Realiseren van een basisniveau
- Bieden van een oriëntatieprogramma met als doel:
 - vaststelling van het huidige niveau van de leerling;

- vaststellen huidige zelfbeeld van de leerling;
- vaststellen van een reëel doorstroomperspectief.

Het onderwijskundig pakket dat de leerling krijgt aangeboden, bestaat uit:

- Leervakken
- Maatschappelijke oriëntatie
- Sociale vaardigheidstraining
- Creatieve programma's
- Algemene technieken
- Bewegingsonderwijs
- Programma's redzaamheid

Het onderwijskundig pakket is uitgewerkt in leerlijnen die dienen als “spoorboekje” voor de leerling. Binnen het aanbod wordt extra aandacht besteed aan de leergebied overstijgende kerndoelen: leren leren, leren taken uitvoeren, leren functioneren in sociale situaties en ontwikkelen van een persoonlijk toekomstperspectief.

Onderwijsniveau

Binnen de leerwegen wordt extra onderscheid gemaakt op basis van het leerniveau. Dit betekent dat er binnen de Onderbouw en Bovenbouw onderscheid wordt gemaakt tussen het PRO-niveau (niveau van Praktijkonderwijs) en Anders. In het bijzonder de PRO-leerlingen vragen een aangepast onderwijsprogramma en een specifieke aanbestedingswijze van het onderwijs.

Groepssamenstelling

Iedere leerling op de Velddijk is uniek en heeft zijn eigen, unieke problematiek. Hierbij proberen we aan te sluiten. In de groepssamenstelling wordt uitgebreid rekening gehouden met:

- de passende leerweg van een leerling;
- het niveau;
- de mate van zelfsturing, zelfredzaamheid en ondersteuningsbehoefte.

Eerste uitgangspunt is dat de leerling graag naar school komt (zich prettig en veilig voelt) en daarnaast een betekenisvol onderwijsaanbod krijgt aangeboden.

Rekening houdend met de genoemde diversiteit van leerlingen zijn de groepsgroottes vastgesteld.

Soms kan een leerling vanwege de problematiek geen volledige dagen onderwijs volgen. In dat geval wordt er een 'ingroeiregeling' opgesteld. Leerlingen groeien dan middels een stappenplan "in" de school. De reden hiervoor kan sterk verschillen, van gewenning via motivering tot inzicht krijgen in eigen functioneren. Het streven is echter dat leerlingen zo spoedig mogelijk, indien de specifieke problematiek dit toestaat, volledige dagen onderwijs volgen.

Zorg & begeleiding

De Commissie van Begeleiding (CvB)

De Zorg- en begeleidingsstructuur van de Velddijk neemt het Individueel Ontwikkelings Perspectief (IOP) van de leerling als centraal uitgangspunt. Door onderwijszorgarrangementen samen te stellen probeert de Velddijk een "aanbod op maat" voor de leerling te realiseren. De verantwoordelijkheid voor de zorg en begeleiding is in handen van de Commissie van Begeleiding. De CvB (Commissie van Begeleiding) volgt de leerlingen vanaf de toelating tot het moment waarop de leerling wordt uitgeschreven van school. De CvB geeft advies en stelt samen met ouders/ verzorgers en relevante hulpverleners het ontwikkelingsperspectief op. Dit gebeurt volgens het model van handelingsgerichte proces diagnostiek (HGPD).

Instroom/doorstroom/ uitstroom

Instroomprofiel:

Bij de start op de Velddijk wordt een instroomprofiel voor de leerling opgesteld. In dit instroomprofiel wordt een globaal perspectief (een eerste richting van mogelijke uitstroom) vastgesteld.

Aanmelding/intake:

Als een jongere een indicatie heeft kan deze aangemeld worden bij de Velddijk. Na aanmelding volgt er een intakegesprek.

Plaatsing:

Na plaatsing/instroom volgt de leerling een oriëntatieprogramma van 6 tot 8 weken. Het eerste ontwikkelingsperspectief wordt vastgesteld tijdens een eerste leerling bespreking met mentor, gedragswetenschapper, afdelingsleider en ouders. Waar mogelijk wordt ook de leerling, externe hulpverlening en school van herkomst betrokken.

Uitvoering gestelde doelen:

De leerdoelen van de leerling zijn opgenomen in een groepsplan. Aanvullend aan dit groepsplan wordt een individueel plan opgesteld voor iedere leerling, daar waar de leerling onvoldoende profiteert van het onderwijsaanbod zoals beschreven in het groepsplan en de leerling zich niet ontwikkelt zoals verwacht.

De mentor:

In de begeleiding speelt de mentor een cruciale rol. Deze is voor de leerling, ouders/verzorgers en hulpverlening het eerste aanspreekpunt. De mentor volgt en evalueert gedurende het schooljaar zowel de persoonlijke als de functionele ontwikkeling van de leerling. Een van de primaire taken van de mentor is het onderhouden van het contact tussen school, ouders en hulpverlening.

Indien u vragen, opmerkingen of aanvullingen heeft op het onderwijs of over het samenspel tussen ouders en school, kunt u contact opnemen met de coördinator zorg en begeleiding.

Voortgangsbespreking:

Het ontwikkelingsperspectief van de leerling wordt regelmatig besproken met ouders en begeleiders van de leerling. Gedragswetenschappers verzorgen, vóór de bespreking, observaties in de groep. De mentor zorgt dat hij vóór de leerlingbespreking op de hoogte is van de stand van zaken over wonen, vrije tijd en andere relevante ontwikkelingen. Hiertoe zal de mentor minimaal tweemaal per jaar op huisbezoek komen. Tijdens de leerlingbespreking wordt besproken hoe de leerling zich ontwikkelt en worden doelen geëvalueerd en indien nodig bijgesteld. Dit hele proces wordt vastgelegd in het individueel ontwikkelingsperspectief.

Doorstroomprofiel:

Zodra de ontwikkeling van de leerling hiervoor aanleiding geeft wordt er gesproken over een doorstroomprofiel. Bepaald worden de maximale ambities (wat is reëel te bereiken) van de leerling. Via een assessmentprogramma, een programma met diverse testen en onderzoeken, wordt gekeken voor welk uitstroomprofiel de leerling in aanmerking komt.

Uitstroomprofiel:

Zodra de leerling toe is aan een reële uitstroom wordt zijn uitstroomperspectief, de vervolgroute/plek, vastgesteld. Voor de “warme overdracht” wordt gebruik gemaakt van een voorgeschreven document (transitiedocument).

Hierin staat beschreven wat de ondersteuningsbehoefte is om zijn/haar vervolgplek een succesvolle voortzetting te kunnen maken. VSO de Veldwijk verzorgt waar nodig

nazorg. De school blijft gedurende een aantal maanden de leerling volgen en ondersteunt de vervolgplek en de leerling in het omgaan met de nieuwe situatie.

Extra zorg

Leerlingvolgsysteem:

Besprekingen over leerlingen en andere relevante informatiestromen worden met behulp

van een leerlingvolg- en administratiesysteem geregistreerd. Dit betreft zowel de leerontwikkeling, het gedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling in alle leefdomeinen van de jongere. Onderwijsresultaten worden in een rapport over de diverse schooljaarperiodes aan de ouders/verzorgers kenbaar gemaakt.

Speciale leerlingbegeleiding:

Wanneer het nodig is, kan er een speciale vorm van leerlingbegeleiding worden ingezet. Dit wordt altijd vooraf door de mentor met de ouders/ verzorgers besproken.

Speciale trainingen voor jongeren:

Binnen de locatie Bergstraat en locatie Hulsterweg zijn er trainingen ontwikkeld voor jongeren met specifiek storend gedrag en/of stoornissen. De trainingen worden verzorgd door de eigen docenten onder leiding van de gedragswetenschapper. Het betreft trainingen voor de volgende doelgroepen: ADHD, Angst en stemmingsproblemen, Oppositionele Gedragsproblemen en Stoornis in het autistisch spectrum. Deelname aan deze trainingen door leerlingen wordt vastgesteld vanuit het individueel ontwikkelingsperspectief. De ouders, belanghebbenden en hulpverleners worden nauw betrokken bij de uitvoering van alle trainingen. Indien een jongere al extern een training volgt zal hij niet worden geselecteerd voor een training die door De Velddijk wordt aangeboden. Dit om verwarring te voorkomen.

Schoolregels en reglement

Pas als zowel leerlingen als ook het personeel zich veilig voelen op school en elkaar behandelen met voldoende respect, zal iedereen optimaal kunnen functioneren.

In de school gelden regels, zoals ook thuis en in de maatschappij. Willen we goed kunnen samenwerken en samenleven dan zal iedereen zich aan deze regels dienen te houden. De schoolregels geven aan wat er van de leerling verwacht wordt ten aanzien van zijn of haar gedrag in en om de school. Daarnaast is het voor eenieder

duidelijk waar het personeel de leerlingen op zal aanspreken. Iedere leerling krijgt de schoolregels uitgereikt aan het begin van het schooljaar. Deze schoolregels kunnen per locatie zijn aangepast. Kernpunten van de schoolregels zijn:

- Respect ten aanzien van alle medewerkers en medeleerlingen van De Velddijk.
- Afspraken over goed omgaan met anderen, het gebouw en de inventaris.
- Géén agressie, géén wapens, géén drugs, géén handel op school.
- Indien alleen al het vermoeden bestaat dat een leerling drugs heeft gebruikt voor of tijdens school wordt deze leerling onmiddellijk naar huis of naar de leefgroep gestuurd; aan het einde van de schooldag wordt de leerling met ouders of verzorgers terugverwacht om nogmaals afspraken te maken ter voorkoming van drugsgebruik.
- Indien een leerling op school drugs verhandelt, wordt naast aangifte bij de politie ook overgegaan tot directe verwijdering van school.

Schoolveiligheidsplan

VSO de Velddijk kent een Schoolveiligheidsplan. Hierin worden alle procedures betreffende veiligheid in en om de school beschreven. Dit plan vormt de basis voor de regels en afspraken met betrekking tot de veiligheid op VSO De Velddijk.

Daarnaast wordt het Velddijk personeel specifiek getraind op het gebied van agressieregulatie en bestaan er op de Velddijk interventieteams die in ernstige situaties ingezet kunnen worden. Deze hebben de bevoegdheid om waar nodig fysiek in te grijpen.

School & ouders

Het is belangrijk dat er een goede samenwerking bestaat tussen de school en de ouders/verzorgers. Betrokkenheid bij de school komt ten goede aan de ontwikkeling van de leerlingen. Via deelname aan de Medezeggenschapsraad (MR) denken ouders mee over allerlei schoolzaken. De ouders/ verzorgers hebben recht op begrip en steun van de school. De school heeft het vertrouwen nodig om te kunnen werken met de leerling. Nadat een leerling op school is geplaatst, is de mentor het eerste aanspreekpunt voor de ouders/verzorgers. Afspraak is dat er via huisbezoeken, telefonische contacten en/of oudergesprekken regelmatig overleg plaatsvindt. We streven naar een optimale communicatie. Soms wordt de maatschappelijk werkende, de orthopedagoog, de directeur of de interne begeleider ingeschakeld. Op verzoek wordt een tolk op school uitgenodigd voor gesprekken met de ouders/verzorgers van

allochtone leerlingen. De school kent geen vaste spreekuren. De teamleden zijn na schooltijd, op afspraak, bereikbaar. Tijdens de schoolpauzes kan het zijn dat er doorgeschakeld is naar een antwoordapparaat.

Bijlage II

de Velddijk



Vragenlijst voor de leerkracht

1. Wat vind je belangrijk in de relatie leerkracht-leerling?

2. Noem 3 punten om een zo goed mogelijk pedagogisch klimaat te creëren voor de leerling.

1.

2.

3.

3. Noem 3 competenties die je nodig hebt om onderwijs op maat te kunnen bieden.

1.

2.

3.

4. Pas je het onderwijs aan bij de leerling?

☐ Ja, want (beschrijf de aanpassing kort)

☐ Nee, want

5. Welk resultaat heeft dit?

6. Weet je voldoende wat de leerling nodig heeft?

Ja, dit haal ik uit

Nee,

7. Is er naast de aanpassing extra hulp of begeleiding nodig om de betrokkenheid van de leerling te vergroten?

☐ Ja, hoe is deze georganiseerd?

☐ Nee, hoe zou deze eruit moeten zien?

8. Ben je op dit moment tevreden over de manier van werken en het onderwijsaanbod?

☐ Ja, omdat

☐ Nee, omdat

9. Is de lesstof en het aanbod in de klas op dit moment passend voor de leerling?

☐ Ja, omdat

☐ Nee, omdat

10. Hoe ziet je onderwijsorganisatie in de klas er meestal uit? (meer antwoorden mogelijk)

☐ Individueel

☐ Klassikaal

☐ In groepjes

☐ Sturend

- ☐ Begeleidend
☐ Anders, namelijk.....

11. Is het lesmateriaal geschikt voor de leerling?

☐ Ja, omdat

☐ Nee, want

12. Maak de volgende zin af. Ik sluit aan bij de belevingswereld van de leerling, door

13. Ik heb genoeg contact met de gedragswetenschapper over de leerling.

Eens/ Oneens,

want

14. Ik geef hierbij de voorkeur aan mondeling contact/ per mail.

15. Welk onderdeel heeft de leerling vooral nodig om zich voldoende te kunnen ontwikkelen?
 (meer antwoorden mogelijk)

☐ Theorielessen

☐ Zelfstandigheid

☐ Praktijklessen

☐ Zelfbeeld

☐ Beweging/ motoriek

☐ Sociale vaardigheden

☐ Zelfredzaamheid

☐ Computergebruik,

nl _____

☐ Anders, nl. _____

16. Hoe tevreden ben je op dit moment met het onderwijs dat je verzorgt aan de leerling?

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Helemaal niet tevreden

Heel tevreden

17. Wat moet er veranderen om het cijfer hoger te krijgen?

18. Wat verwacht je van de samenwerking met collega's?

19. Wat weet je van andere scholen binnen de stichting en hun aanpak met deze doelgroep?
Niets/ weinig/voldoende/ veel

20. Zou je hier meer van willen weten?

21. Wat wil je met de leerling bereiken?



Vragenlijst voor ouders

1. Met wie zoekt u contact als u vragen heeft over uw kind? _____

2. Hoe waardeert u dit contact?
Niet tevreden/ redelijk/ voldoende/ goed, omdat

3. Waarover gaat het contact?

4. Krijgt uw kind extra hulp/ begeleiding op school of buiten school?
☐ Ja, omdat _____
☐ Nee. Zou u dit willen?

5. Waarmee heeft uw zoon / dochter moeite op school en wat is daar volgens u de oorzaak van?

6. Waar is uw zoon/ dochter goed in en wordt daar voldoende mee gedaan?

☐ Ja dat merk ik aan _____

☐ Nee, omdat _____

7. Ik word voldoende geïnformeerd over de vorderingen van mijn kind.
Eens/ Oneens, daar zou ik het volgende aan willen veranderen:

8. De kwaliteit van het aanbod op school is goed.

Eens, omdat

Oneens, want ik mis nog

9. De leerkrachten houden rekening met wat mijn kind kan en leuk vindt.

Eens, dat merk ik aan

Oneens, want ik mis nog

10. Mijn kind krijgt de ruimte om op zijn eigen manier te werken en te leren.

Eens/ Oneens, want ik mis nog

11. De leermethodes zijn aantrekkelijk en uitdagend.

Eens/ Oneens, want ik mis nog

12. Op welke manier ondersteunt u uw zoon of dochter bij het schoolwerk?

13. De inhoud van de IOP gesprekken op school is matig/ voldoende/ goed, omdat

14. Wat wilt u dat uw zoon/ dochter op school leert/ bereikt?

15. Hoe gaat het nu?

16. Wat is er nodig zodat uw kind zich gelukkig voelt op school?

17. Wat is het einddoel voor uw kind bij het verlaten van de Velddijk?

- ☐ Dagbesteding
- ☐ Begeleid werken
- ☐ Een reguliere arbeidsplek
- ☐ Vervolgopleiding



Vragenlijst gedragswetenschapper

1. Wat staat er voor deze doelgroep op papier m.b.t. het onderwijsaanbod?

2. Is het noodzakelijk om leerlingen met een IQ van 60-75 in dezelfde klas te plaatsen?

☐ Ja, want _____

☐ Nee, want _____

3. Hoe kun jij als gedragswetenschapper een bijdrage leveren aan de onderwijsbegeleiding van de leerling?

4. Welke gegevens van de leerling zijn voor jouw werk belangrijk?

5. De docent is betrokken bij de intake van de leerling.

☐ Ja, want _____

☐ Nee, want _____

6. Voordat de leerling in de klas wordt geplaatst vind er een gesprek plaats over een passend aanbod voor de leerling.

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

7. De leerling is betrokken bij de IOP gesprekken.

☐ Ja, want _____

☐ Nee, want

8. Strookt het huidige lesprogramma met de doelen die zijn opgesteld voor de leerling?

☐ Ja, want

☐ Nee, want

9. Wat zou een passend aanbod voor de leerling zijn en hoe zou dat er volgens jou uitzien?

10. Is het volgens jou nodig dat er een intensiever contact plaatsvindt tussen de mentor en de gedragswetenschapper m.b.t. de leerling?

☐ Ja, omdat

☐ Nee, want

11. Waar liggen kansen?



Vragenlijst Leerling

Naam:

Leeftijd:

Jongen/ meisje

1. Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat?

2. Wordt daar op school rekening mee gehouden?

☐ Ja, dit merk ik aan

☐ Nee, want

3. Wat vind je het minst leuke aan school? En waarom vind je dat?

4. Wat wil je graag leren op school?

5. Wat heb je er voor nodig om dat te leren?

6. En wat leer je nu?

7. Hoe geeft de leraar les?

8. Ik begrijp de uitleg uit de boeken waarin ik werk.

☐ Altijd

- ☐ Meestal
- ☐ Soms
- ☐ Zelden

9. Er zijn leuke materialen waarmee ik in de klas moet werken.

Eens/ oneens, want _____

10. De materialen en boeken passen bij mijn niveau.

Eens/ oneens, omdat _____

11. Ik kan het goed volhouden op school.

Nooit/ soms/ meestal/ altijd, want _____

12. Mijn docenten begrijpen mij.

Nooit/ soms/ meestal/ altijd, want _____

13. Ik werk graag zelfstandig aan de theorievakken.

Nooit/ soms/ meestal/ altijd, want _____

14. Ik heb graag de hulp van de leerkracht

Nooit/ soms/ meestal/ altijd, want _____

15. Ik mag op mijn eigen tempo werken.

Nooit/ soms/ meestal/ altijd, want _____

16. Ik moet alle opdrachten en toetsen maken.

Eens/ oneens, omdat _____

17. Wat vind je van het werken aan de computer? _____

18. Ik vind het prettig om met de leraar te praten, dat geeft mij.....

19. Beschrijf eens een minder goede dag op school.

20. Beschrijf eens een goede dag op school. Wat is er dan anders?

21. Wat zou je mentor zeggen als ik hem/ haar vraag waar je goed in bent op school?

22. Maak de zin af: Ik voel me goed als ik

23. Maak de zin af. Ik kan goed werken op school als

24. Welk cijfer geef je school en wat maakt het dat je dat cijfer geeft?

Bijlage III

Weergave van de antwoorden van de leerkrachten:

Vraag 1.

Belangrijk in de relatie leerkracht-leerling is de betrokkenheid en de vertrouwensband. Een leerling moet terecht kunnen bij jou als leerkracht met vragen en/ of problemen. Wederzijds respect is belangrijk voor deze band, net als duidelijkheid en voorspelbaarheid.

Vraag 2.

3 punten pedagogisch klimaat:

- 1 Duidelijke regels en afspraken;
- 2 Consequent handelen;
- 3 basisbehoeften: autonomie, relatie, competentie.

Vraag 3.

3 competenties onderwijs op maat:

- 1 Kennis van de doelgroep/ theoretische kennis;
- 2 Enthousiasme en Inlevingsvermogen/ flexibel zijn;
- 3 Persoonlijke ontwikkeling/ reflectie.

Vraag 4.

Het onderwijs wordt aangepast.

Het wordt afgestemd op de mogelijkheden. Kijken naar wat juist goed gaat. In dit onderwijs moet je wel, iedere leerling is anders en vraagt een specifieke aanpak. Zorgen voor veel succesmomenten tot leerlingen tot leren laten komen.

Vraag 5.

Resultaat is dat leerlingen ondanks hun leerprobleem toch graag naar school komen en kleine stapjes maken. Dit zorgt ervoor dat het zelfvertrouwen stap voor stap groeit en de leerling gemotiveerd blijft.

Vraag 6.

Datacare (LVS), IOP gesprekken, gesprekken met ouders, hulpverleners en gedragswetenschapper. Aan de hand van je eigen volgsysteem in de klas zie je welke vorderingen er zijn.

Vraag 7.

Extra hulp/ begeleiding.

Aangepast lesmateriaal, inzet van de OA (Onderwijs Assistent), werken in een klein groepje.

Vraag 8.

Tevredenheid over manier van werken is over het algemeen redelijk, maar het onderwijsaanbod is nog lang niet voldoende. Een gemis is een leerlingvolgsysteem m.b.t. het lesmateriaal. Ook zijn er meer mogelijkheden o het gebied van digitale leermiddelen.

Lesprogramma zo goed mogelijk aanpassen aan de PRO leerling.

Meer tijd zou prettig zijn voor de individuele leerling. Meer persoonlijke aandacht.

Met een OA in de klas gaat dat al beter.

Vraag 9.

Nee, bij bepaalde theorievakken is er niet meer het juiste aanbod voor leerjaar 2.

Dan zijn wel boeken op een hoger niveau, maar te moeilijk voor de leerling.

Zoals ook bij 8 staat vermeld is de lijn niet altijd helder en wordt van alles een beetje aangeboden.

Vraag 10.

Hangt sterk af van het vak, maar meestal individueel en in groepjes. Klassikaal zijn de lessen waarbij de sociale thema's worden besproken.

Het ene moment ben je erg sturend en het andere juist begeleidend.

Vraag 11.

Er is geschikt materiaal, maar niet voldoende en doorlopend naar het volgende leerjaar. Wanneer er veel teksten in de boeken staan heeft het gros van de leerlingen daar hulp bij nodig. Dan vraagt het van jou als leerkracht veel begeleiding.

Vraag 12.

Door met veel geduld onderwijs te geven op niveau en mijn tempo aan te passen.
Vooral kijken wat haalbaar is en waar kansen liggen. Interesse tonen in dat wat de leerling bezig houdt en daardoor de betrokkenheid te vergroten.
Humor is ook erg belangrijk!

Vraag 13.

Eens, want samen kun je kennis delen en beslissingen samen maken, doelen evalueren en eventueel bijstellen.
Maar er mag nog frequenter overleg plaatsvinden.

Vraag 14.

Verschilt per situatie, soms is de mail voldoende om over en weer zaken uit te wisselen, maar soms is persoonlijk contact gewenst en functioneler.

Vraag 15.

Praktijklessen
Zelfredzaamheid
Sociale vaardigheden
Zelfbeeld

Vraag 16.

Alle leerkrachten gaven een 7.

Vraag 17.

Heldere methodes en materialen voor taal en rekenen met een volgsysteem.
Een vaste OA in de klas, bij de theorievakken. Meer mogelijkheden op het gebied van zelfredzaamheid, in de vorm van bepaalde lessen.
Uitbreiding praktische vakken en aangepaste leermiddelen.
Kleinere groepen.

Vraag 18.

Meer uitwisseling, elkaar meer feedback geven, collegiale consultaties. Er voor elkaar zijn en elkaar ondersteunen.

Vraag 19.

Niets of weinig.

Vraag 20.

Ja we zouden hier veel meer mee kunnen. De manier van werken op andere scholen en de aanpak van de doelgroep. Welke regels en afspraken hanteren zij?

Wat is voor ons mogelijk een goede toevoeging?

21.

Dat als ze naar huis gaan denken: het was een fijne dag, morgen weer.

Dat de leerling zich “lekker” voelt, graag naar school gaat en inzicht krijgt in de mogelijkheden om uiteindelijk een passende plek in de maatschappij te vinden.

Weergave van de antwoorden van de ouders

Vraag 1 en 2.

Alle ouders zoeken contact met mentor bij vragen over hun kind.

Ouders geven aan dat het contact met de mentor voldoende (29%) tot goed (71%) is.

Vraag 3.

(zie figuur 5)

Vraag 4.

48% van de kinderen heeft extra hulp/ begeleiding. Dit kan zijn in de vorm van therapie of behandeling i.v.m. complexe problematiek/ sociale onvermogen/ leerachterstand.

19% van de kinderen heeft geen extra begeleiding, maar zouden dit wel willen. In de vorm van extra hulp bij de vakken of het gedrag.

33% van de ouders vindt het niet nodig dat hun kind extra begeleiding krijgt.

Vraag 5.

Uit de antwoorden van de ouders bij vraag 5 kunnen we 2 categorieën maken.

Kinderen die volgens de ouders moeite hebben met de theorie en leerlingen die moeite hebben met hun gedrag.

Moeite met de theoretische vakken door:

5% heeft problemen met de aandacht/ overvraging.

10% heeft een bepaalde problematiek, zoals ADHD/ PDD-NOS en leermoeilijkheden.

19% heeft een leerachterstand door een verstandelijke beperking.

19% heeft veel moeite met schrijven.

Moeite met gedrag door:

19% heeft door de beperking onvoldoende vermogen om in sociale situaties te handelen.

14% heeft weinig zelfvertrouwen, eigenwaarde en is onzeker.

14% heeft moeite met het maken van contact leggen en het reageren op de juiste manier.

Vraag 6.

Bij vraag 6 geeft 62% aan dat hun kind goed is in praktijkvakken, zoals koken, techniek, tuinbouw en gym.

14% geeft aan dat taal en/ of rekenen iets is wat hun kind goed kan.

10% vindt dat hun kind zich goed aan regels en afspraken houdt op school.

En 14% van de ouders heeft niets ingevuld.

(Zie figuur 6 en 7).

Vraag 7.

Bij de vraag of ouders voldoende worden geïnformeerd over de vorderingen van hun kind, is 91% het hiermee eens. 9% geeft aan heeft hier geen zicht op te hebben.

Vraag 8.

Over het aanbod zegt 67% dat de kwaliteit van het aanbod goed is. Maar er worden wel opmerkingen bij gezet, dat meer praktijk gewenst is.

33% kan hier geen antwoord op geven, omdat ze er te weinig zicht op hebben.

Vraag 9.

86% van de ouders merkt dat de leerkrachten rekening houden met wat het kind leuk vindt en met wat het kan. Dit merken ze doordat het kind graag naar school gaat en enthousiast is. Er is veel contact met de juf en de lijnen zijn kort doordat bepaalde

zaken terug zijn te lezen in de agenda. Ouders geven aan dat er aangesloten wordt bij het niveau.

14% is het oneens, omdat de leerstof nog erg moeilijk is en omdat er nog te veel problemen zijn.

Vraag 10.

100% van de ouders geeft aan dat er ruimte is om op een eigen manier te werken en te leren.

Vraag 11.

71% vindt de leermethodes aantrekkelijk en uitdagend.

29% is het oneens, omdat ze te moeilijk zijn of omdat ze er geen zicht op hebben.

Vraag 12.

Bij de vraag op welke manier de ouders hun kind ondersteunen bij school komen een aantal zaken naar voren.

31% geeft aandacht en vindt betrokkenheid belangrijk.

24% van de ouders biedt hulp waar nodig.

5% stimuleert en motiveert.

5% ondersteunt door overleggen met de mentor waar nodig.

21% koppelt ondersteunen aan huiswerk en vult in n.v.t omdat er geen huiswerk is.

14% heeft deze vraag niet beantwoord.

Vraag 13.

54% van de ouders vindt dit goed, er is aandacht voor het kind en het kind wordt positief benaderd/ open en eerlijke communicatie.

27% van de ouders vindt dit voldoende. Het is overzichtelijk, alle zaken worden besproken.

5% gaf aan dit matig te vinden.

14% geeft geen antwoord op de vraag en vult het vraagteken in.

10% van de ouders missen concrete leerdoelen voor de vakken.

De volgende open vraag liet ouders antwoord geven op de vraag wat ze willen dat hun kind leert/ bereikt op school.

Vraag 14.

28,6% Een passende richting vinden en zoveel mogelijk zelfstandig worden, binnen het vermogen van het kind.

23,8% Zelf keuzes maken en gelukkig zijn in het leven. Zelfstandig leven, wonen, werken.

19,0% Uitstroming naar een baan.

14,3% werk goed doen/ volhouden op school.

4,8% Vervolgopleiding.

9,5% Niets ingevuld

Vraag 15.

54% van de ouders vindt dat het nu redelijk gaat.

46% van de ouders vindt dat het nu goed gaat.

Vraag 16.

(Zie figuur 8 en 9)

Vraag 17.

Het einddoel, ook wel uitstroomprofiel. Hierbij mochten meer antwoorden gekozen worden.

58% Begeleid werken

14% Reguliere arbeidsplek

14% Vervolgopleiding

14% Dagbesteding

Weergave van de antwoorden van de gedragswetenschappers A en B

1. Wat staat er voor deze doelgroep op papier m.b.t. het onderwijsaanbod?

Wat is onze visie hierop?

A: Ik denk dat er te weinig op papier staat!

B: Voor elke leerling staat in het IOP vermeld welke niveau passend is gezien zijn of haar IQ en problematiek. Dit staat zelfs per vak beschreven.

2. Is het noodzakelijk om leerlingen met een IQ van 60-75 in dezelfde klas te plaatsen?

A: Ja, Er zijn natuurlijk uitzonderingen, maar dit is een kwetsbare doelgroep die makkelijk risico loopt op overvraging. Voor deze leerling is niet alleen aanpassing van de lesstof noodzakelijk. Ook de inrichting van het lokaal, de wijze van uitleggen, de ondersteuning vraagt meer dan bij een groep leerlingen met een hoger niveau. Dit maakt het moeilijk om met deze leerlingen te werken in gemengde groepen. Bovendien bedien je de leerlingen dan niet optimaal.

B: Ja, want voor veel leerlingen is dit zeker wenselijk. Ze voelen zich al snel een buitenbeentje als ze merken dat medeleerlingen andere lesstof aangeboden krijgen (eigenwaarde). Maar niet alleen wat lesstof betreft, in de meeste gevallen vinden ze onderling ook meer aansluiting.

3. Hoe kun jij als gedragswetenschapper een bijdrage leveren aan de onderwijsbegeleiding van de leerling?

A: De GW kan met de mentor kijken wat deze specifieke leerling nodig heeft in aanbod en aanpak. Er kan een verdeling gemaakt worden in waarin de leerling mee kan in het groepsaanbod en waar extra ondersteuning nodig is. Het in kaart brengen van sterke en zwakke kanten van de leerling kan richting geven voor de wijze waarop de onderwijsbegeleiding vormgegeven wordt.

B: Door goed met de mentor de leerling te blijven volgen in zijn ontwikkeling. Volgen in die zin van kijken of de leerling op de geplande/ verwachte ontwikkeling blijft en waar je hem eventueel extra kunt ondersteunen en stimuleren om het maximaal haalbare er ook uit te halen.

4. Welke gegevens van de leerling zijn voor jouw werk belangrijk?

A: Intelligentieniveau, didactische resultaten, leerlingvolgsysteem basisschool (verloop van didactische groei), sociaal-emotionele ontwikkeling, sterke en zwakke kanten van de leerling, interesses en compenserende factoren, thuissituatie van het kind, evt. hulpverleningsgeschiedenis. Eigenlijk het hele profiel van het kind.

B: Intelligentiegegevens, eventueel diagnose/behandelverslagen, ervaringen van ouders, ervaringen van leerkrachten en observaties.

5. De docent is betrokken bij de intake van de leerling.

A: Ja, als al zeker is in welke groep de leerling komt.

Nee, als op grond van de intakegegevens nog een inschatting gemaakt moet worden van welke klas het best passend is voor deze leerling. De mentor dient wel sowieso een kennismakings/startgesprek te hebben met kind en ouders.

B: Nee, want in principe is het zo dat een leerling na de intake pas geplaatst wordt in een groep, en de docent na de intake dus pas bekend is. De docent heeft na plaatsing vooraf een kennismakingsgesprek en liefst warme overdracht (indien docent bij intake wel bekend is, is het goed als de docent ook bij de intake is).

6. Voordat de leerling in de klas wordt geplaatst vind er een gesprek plaats over een passend aanbod voor de leerling.

A: Ja, de inschatting wordt in de meeste gevallen gemaakt tijdens de intake in combinatie met een weging van de dossiergegevens.

B: Ja, omdat het wenselijk is om op deze manier niet alleen het passend niveau af te kunnen stemmen maar ook de begeleidingsbehoefte van de leerling.

7. De leerling is betrokken bij de IOP gesprekken.

A: Ja, wanneer de leerling dit zelf wil. Hiermee kan de leerling meer eigenaar zijn/worden van het eigen onderwijsaanbod.

Nee, wanneer de leerling dit zelf niet wil of wanneer risico op overprikkeling of overvraging te groot is.

B: Ja, alleen indien aanwezigheid tijdens dit gesprek een meerwaarde is. Het is vooral van belang dat de leerling weet wat de leerdoelen zijn en hoe daar aan gewerkt wordt. De leerling moet betrokken worden bij zijn ontwikkeling/uitstroomperspectief, dat is het belangrijkste. Voor sommige leerlingen betekent dat ze bij het hele IOP gesprek kunnen zijn, voor sommige gedeeltelijk en voor weer anderen is het waardevoller om voor en achteraf een gesprek met de mentor hierover te hebben.

8. Strookt het huidige lesprogramma met de doelen die zijn opgesteld voor de leerling?

A: Nee, niet altijd. Soms lijkt een bestaand lesprogramma nog wat leidend boven de individuele hulpvraag van de leerling. Ik ben er wel van overtuigd dat hieraan gewerkt wordt.

B: Volgens mij is dat niet altijd zo, leerkrachten zijn soms zoekend naar een sluitend aanbod.

9. Wat zou een passend aanbod voor de leerling zijn en hoe zou dat er volgens jou uitzien?

A: Een aanbod waarbij de leerling kan werken op het eigen niveau. Overvraging wordt voorkomen, maar het kind wordt wel uitgedaagd en geprikkeld om zo tot ontwikkeling te komen. Er wordt ingespeeld op de interesses van de leerling. Er is aandacht voor knelpunten, waardoor de leerling groei kan gaan laten zien. Maar er wordt niet eindeloos doorgeoefend op iets wat niet haalbaar is voor de leerling. Daarnaast is er aandacht voor de persoonlijke ontwikkeling van de leerling. De leerling moet zich goed en op zijn gemak voelen. De leerling krijgt tevens een aanbod op het gebied van zelfredzaamheid.

B: Ik denk dat het goed is, als we vooraf doelen stellen voor de leerling m.b.t. max haalbare en daar het aanbod op af te stemmen. Dat betekent voor elke individuele leerling weer een aanbod op maat (didactisch en pedagogisch).

10. Is het volgens jou nodig dat er een intensiever contact plaatsvindt tussen de mentor en de gedragswetenschapper m.b.t. de leerling?

A: Ja, omdat er dan nog beter afgestemd kan worden en beter aandacht besteed kan worden aan wat de leerling nodig heeft.

B: Ja, Het zou prettiger zijn als er een structureler contact zou zijn. Zodat de lijnen korter zijn en betrokkenheid in sommige gevallen vanzelfsprekender is.

11. Waar liggen kansen?

A: In aanpassingen binnen de klas en afdeling die het voor deze leerlingen makkelijker maken om te functioneren binnen de school (bv gebruik van picto's, dagprogramma's die op meerdere plaatsen zichtbaar zijn etc.). Ik bedoel dan niet aanpassingen in het lesprogramma (ook daar is ongetwijfeld nog wat te halen. Is er voldoende aanbod op PrO-niveau?), maar aanpassingen van de leefomgeving.

B: Momenteel is het voor de mentor vaak zoeken naar een passend aanbod. Het zou mooi zijn als er ook voor de Pro leerlingen een aanbod van bijvoorbeeld leerlijnen zou zijn.

Weergave antwoorden leerlingen.

De cijfers geven aan, hoeveel leerlingen dit antwoord gegeven hebben.

Vraag 1.

- 2 Gym;
- 15 Techniek/ koken;
- 1 Praktisch bezig zijn;
- 4 Nederlands/ wiskunde/ Engels;
- 1 Muziek.

Vraag 2.

- 17 Nee dat merk ik niet, ik volg de normale lessen op het rooster. Ik zou het wel graag willen.
- 4 Ja, soms ander werk.

Vraag 3.

- 5 Wiskunde, omdat het moeilijk is;
- 5 Mundo, omdat het moeilijk te volgen is;

- 2 Engels;
- 2 Nederlands, er staan moeilijke vragen in;
- 3 Verzorging, lastige vragen;
- 4 De drukte in de les.

Vraag 4.
(zie figuur 1)

Vraag 5.
(zie figuur 2)

- Vraag 6.
- 16 Praktijk en theorie, daarvan heb je niet alles nodig bij de praktische vakken;
 - 1 Verzorging, dat vind ik niet nodig;
 - 1 De digitale klok;
 - 1 Mijn gedrag;
 - 1 Voorbereiding bovenbouw.

- Vraag 7.
- 9 Ze geeft leuk/ goed les, behulpzaam;
 - 4 Duidelijk en niet te streng;
 - 2 Meestal apart, maar sommige lessen samen;
 - 1 Rustig en geduldig;
 - 4 Een beetje fijn en soms wat minder, door te veel uitleg of als de leraar weg moet.

- Vraag 8.
- 2 Nooit, wiskunde bijvoorbeeld;
 - 9 Soms;
 - 8 Meestal;
 - 1 Altijd.

- Vraag 9.
- 15 Eens, behalve Engels/ Nederlands;
 - 6 Oneens, wiskunde niet/ soms te saai.

- Vraag 10.
- 16 Eens, soms moeilijke dingen.
 - 5 Meestal.

- Vraag 11.
- 10 Altijd.
 - 7 Meestal.
 - 4 Soms.

Vraag 12.

- 6 Altijd.
- 11 Meestal, soms begrijpen ze me niet.
- 4 Soms, er is niet altijd tijd voor me.

Vraag 13.

- 1 Altijd.
- 8 Meestal, als de opdracht duidelijk is.
- 10 Soms, ook wel eens samen. Dit ligt aan het vak en de opdracht.
- 1 Nooit.

Vraag 14.

- 4 Altijd, moeite met lezen.
- 8 Meestal, samen is de stof duidelijker voor me.
- 7 Soms, sommige opdrachten zijn moeilijk.

Vraag 15.

- 14 Altijd.
- 4 Meestal.
- 3 Soms, het tempo is wel eens te hoog.

Vraag 16.

- 11 Eens, soms niet.
- 8 Oneens.

Vraag 17.

- 21 Dat is fijn, het typen gaat gemakkelijker dan schrijven. Het is leuk als we reken en taalspellen mogen doen.

Vraag 18.

- 2 Dat ze je begrijpen;
- 3 Het geeft rust;
- 7 Dan voel ik me fijn dat er gekeken wordt naar een oplossing en ga met een beter gevoel naar huis;
- 4 Dan is het probleem besproken en kan ik weer verder;
- 3 Erover praten, zodat ik kan vertellen wat er is gebeurd.

Vraag 19.

Slechte dag (zie figuur 3)

Vraag 20.

Goede dag (zie figuur 4)

Vraag 21.

- 3 Sport
- 2 Respect geven aan mensen.
- 11 Techniek/ koken of iets creatiefs.
- 2 Wiskunde, dat vind ik leuk.
- 2 Weet ik niet.

Vraag 22.

- 1 Als ik bij vrienden ben en kan lachen.
- 2 Als ik thuis kan helpen op de boerderij.
- 7 Als ik zelf goede zin heb/ lekker in mijn vel zit.
- 1 Als ik naar school kan gaan.
- 1 Als ik niet wordt uitgedaagd.
- 1 Als ik met muziek op werk.
- 1 Als ik kan koken, of veel praktijk heb.
- 1 Als ik meer hulp krijg bij Nederlands.
- 1 Als ik de uitleg snap.
- 1 Als ik samen mag werken.
- 2 Als ik iets voor mezelf mag doen, computeren of tekenen.

Vraag 23.

- 12 Als het om heen rustig is (een rustige werkplek).
- 3 Als ik goede zin heb.
- 1 Als ik techniek heb.
- 6 Als ik extra hulp krijg, zodat ik het begrijp.

Vraag 24

Ik geef school het cijfer:

- 7
- 9 (ik ben bijna nooit meer boos en sla geen andere kinderen)
- 8 (meestal is het leuk op school)
- 8 (meestal is het leuk op school)
- 8,5 (vorig jaar een 5,5) want het gaat steeds beter. Ik kan al volledige dagen naar school
- 9 (meestal is het leuk op school)
- 9 (ik vind het wel leuk)
- 9 (de meeste vakken zijn leuk)
- 6 (ik vind het moeilijk om een cijfer te geven)
- 8,5
- 8 (meestal zijn de vakken leuk)
- 7,5 (het gaat best goed)
- 10 (heel fijn)
- 7

